

Gebiedsagenda Grensmaas

op weg naar een grensoverschrijdend rivierpark

Datum 12 juni 2009
Status Eindversie

Gebiedsagenda Grensmaas

op weg naar een grensoverschrijdend rivierpark

Datum 12 juni 2009
Status Eindversie

Onderdeel van de samenwerkingsovereenkomst Grensmaas

Colofon

Uitgegeven door	In opdracht van Rijkswaterstaat Limburg, in samenwerking met Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en provincie Limburg
Informatie	Dhr. M. Maris, Rijkswaterstaat Limburg
Telefoon	043-3294385
Fax	043-3294669
Uitgevoerd door	Ameco Adviesgroep voor Milieubeleid

	m.m.v. Bureau Drift, CSO Adviesbureau voor Milieuonderzoek
Samenstelling	Victor Coenen, Wilma Vennekens, Bart Peters, Jette Eshuis
Opmaak	Wilma Vennekens
Datum	12 juni
Status	Eindversie
Versienummer	Definitief

Inhoud

Voorwoord 9

1 Inleiding 11

- 1.1 Waarom samenwerking? 12
- 1.2 Wat is het doel van de samenwerking? 13
- 1.2.1 Vlaams-Nederlandse samenwerking 14
- 1.3 Over welk gebied gaat het? 14

2 Van beleid naar realiteit 15

- 2.1 Algemeen POL aanwijzingen Grensmaas 15
- 2.2 Programma van Eisen Grensmaasplan 16
- 2.3 Stimuleringsplan Natuur, Bos en Landschap 16
- 2.4 Notitie 'Samen werken aan de Gemeenschappelijke Maas' 16
- 2.5 Het Integrale beheerplan Grensmaas 16

3 De Gebiedsagenda Grensmaas als kapstok 17

- 3.1 Thema A: Natuur & rivierbeheer tijdens/na het Grensmaasproject 18
 - 3.1.1 A1. Tijdelijk beheer tijdens en direct na uitvoering Grensmaasproject (NL) 18
 - 3.1.2 A2. Definitief beheer en hoogwaterveiligheid 19
 - 3.1.3 A3. Inrichting en optimalisatie morfologische condities 19
- 3.2 Thema B: Natuurkwaliteit 20
 - 3.2.1 B1. Aanpak zwerfvuil en verbetering waterkwaliteit 20
 - 3.2.2 B2. Aansluiting ecologische structuur noord-zuid en oost-west 21
 - 3.2.3 B3. Optimaliseren kwaliteit van inrichting 22
- 3.3 Thema C: Recreatie 23
 - 3.3.1 C1. Overkoepelend recreatieplan 23
 - 3.3.2 C2. Het Groene Snoer 24
 - 3.3.3 C3. Ontwikkeling kanovaart en andere vormen van watersport 25
 - 3.3.4 C4. Ontwikkeling hengelsport 26
- 3.4 Thema D Vermaatschappelijking 27
 - 3.4.1 D1. Naar een samenhangend publieksconcept 27
 - 3.4.2 D2. Sensibilisering 28
 - 3.4.3 D3. Gebruikersparticipatie (in natuur- en begrazingsbeheer) 28

Bijlage A Beleidskader 29

- A.1 Algemeen POL aanwijzingen voor beleid in relatie tot beheer 29
- A.2 Specifiek POL-beleid over beheer 30
- A.3 Programma van Eisen Grensmaasplan in relatie tot beheer 30
 - A.3.1 Natuurlijke dynamiek en zelfregulatie 31
 - A.3.2 Toetsingsinstrumentarium 31
 - A.3.3 Randvoorwaarden PvE en beheer 31
- A.4 Stimuleringsplan 32
- A.5 Notitie 'Samen werken aan de Gemeenschappelijke Maas' 32
- A.6 Het Integrale beheerplan Grensmaas 33
 - A.6.1 Natura 2000 33
 - A.6.2 KRW 33
 - A.6.3 Maatregelenpakket 34

Bijlage B Richtlijn dynamisch rivier- en natuurbeheer Grensmaas 35

- B.1 Partijen dynamisch riviernatuurbeheer 35
- B.2 Procesbeginselen van dynamisch riviernatuurbeheer 36
- B.3 Rollen en taken 36
- B.4 Protocol 38
- B.5 Uitvoeringsrichtlijnen 38
 - B.5.1 Ecologische beginselen 38
 - B.5.2 Concrete uitwerking 40
 - B.5.3 Maatregelen 42
 - B.5.4 Relatie met natuurreggeving 42
 - B.5.5 Een zorgvuldige afweging in drie stappen 42

Bijlage C Gedragscode voor kanoverenigingen en verhuurders van kano's, raften en andere pleziervaartuigen op de ongestuwde Grensmaas 45

- C.1 Inzet van betrokken partijen 45
- C.2 Gedragscode kanoverhuurbedrijven en kanovereniging Naviculare 46
- C.3 Gedragsregels voor kanoërs op de Grensmaas 46

Voorwoord

“Een internationaal vermaard rivierpark Grensmaas”.

Deze woorden sprak Gouverneur Frissen van de provincie Limburg op de feestelijke start van het Grensmaasproject op drie oktober 2008 in kasteelhoeve Haertelstein nabij Itteren. Hij doelde hiermee op de toekomstige kwaliteit en de aantrekkelijkheid van het gebied wat thans door het Consortium Grensmaas wordt ingericht. Als Directeur Water & Scheepvaart van Rijkswaterstaat Limburg ben ik het daar helemaal mee eens. Ook ik wil heel graag dat de Grensmaas een ecologisch topgebied wordt en dat het gebied naar hartenlust kan worden gebruikt. Dit uitdagende toekomstperspectief ontstaat echter niet vanzelf en het bereiken van deze situatie ligt evenmin in handen van één beheerder. De Maas is van ons samen. Ik kijk uit naar een vruchtbare en resultaatgerichte samenwerking met de partijen in de regio. Het gebied is het dubbel en dwars waard: het is een groot gebied, het is een dynamisch gebied, het is een grensoverschrijdend gebied maar het is vooral ook een nieuw gebied. Nieuwe functies, nieuwe inrichting, nieuw gebruik en bij dit alles hoort ook een nieuw beheer. Ik vind het belangrijk dat dit beheer doelgericht is en dat partijen hun werkzaamheden goed afstemmen. Hiervoor zijn van meet af aan goede afspraken nodig, want: “de grootste vijand van het beste ontwerp is een slecht beheer”. De samenwerkingsovereenkomst en de Gebiedsagenda vormen dit afsprakenkader. Ik hecht grote waarde aan de gezamenlijke onderschrijving van deze gebiedsagenda. Het is een stap in de richting van het door ons allen gewenste natuurgebied van internationale allure. Op naar het grensoverschrijdend landschap Maasvallei; samen maken we het!

Klaas Kusters,
Directeur Water & Scheepvaart van Rijkswaterstaat dienst Limburg

1 Inleiding

Voor u ligt de Gebiedsagenda Grensmaas. Dit document is de inhoudelijke bijlage bij de samenwerkingsovereenkomst Grensmaas. Deze overeenkomst zal voor de komende jaren de basis zijn voor een solide samenwerking in het beheer en gebruik van het Grensmaasgebied in lijn met de ecologische en recreatieve doelen van het gebied. De samenwerkingsovereenkomst (inclusief de Gebiedsagenda Grensmaas) is een aanvulling op de Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water beheerplannen voor de Grensmaas. Samen vormen deze drie documenten het Integrale Beheerplan Grensmaas (IBG, zie ook 2.5). De samenwerkingsovereenkomst voorziet in de behoefte om in het bredere Grensmaasgebied méér te doen voor een duurzaam kwaliteitsbehoud van het ecosysteem dan strikt noodzakelijk is vanuit N2000 en KRW doelbereik en het bestrijkt een ruimer begreemd gebied.

POL Grensmaas: *'Door de uitvoering van het Grensmaasproject ontstaat in het Grensmaasgebied een natuurgebied van internationale allure, het Rivierpark Grensmaas, waarin de Maas op een zo natuurlijk mogelijke wijze haar functies kan vervullen. Het toelaten en stimuleren van rivierkundige en ecologische processen en een zo hoog mogelijke graad van zelfregulatie staan in dit gebied centraal.'*

De Gebiedsagenda Grensmaas agendeert onderwerpen/ activiteiten die door meerdere partijen belangrijk worden geacht voor een kwalitatief goede ontwikkeling van het gebied en waarvoor de twee formele beheerplannen geen of onvoldoende basis bieden. Verder biedt de Gebiedsagenda een startpunt en kader voor een efficiënte en langdurige samenwerking tussen alle partijen die belangen hebben in het Grensmaasgebied, dus gebruikers, beheerders en beleidsorganisaties.

Voor een deel ligt het beheer van de Nederlandse zijde vast in het Integrale Beheerplan Grensmaas (Natura 2000 en KRW), maar dit betreft de wettelijk verplichte onderdelen. Voorliggende Gebiedsagenda Grensmaas richt zich meer op de totale set van ambities voor dit gebied en het betrekken van partijen om deze ambities waar te maken.

POL Grensmaas: *'Voor het Nederlandse deel dient **een Samenwerkingsverband Beheer Rivierpark Grensmaas** te worden opgericht met onder andere als doelstelling het maken van een overeenkomst waarin concrete afspraken staan over de beheertaken van eenieder. Uiteindelijk zullen zowel Vlaamse als Nederlandse gebieden aan elkaar gekoppeld worden en zal de visie op het beheer en de daadwerkelijke beheerpraktijk op elkaar moeten aansluiten.'*

Deze Gebiedsagenda Grensmaas is een startdocument van een proces waarin alle betrokken partijen in het gebied samen trachten om het gebied 'internationale allure' te geven. Ook vanuit ecologisch oogpunt is het wenselijk dat beheer binnen een stroomgebied goed afgestemd wordt. Dit wordt onder andere onderstreept in de Kaderrichtlijn Water waarin het nodig is om over grenzen heen te kijken en de totale stroomgebieden van rivieren of ecologische eenheden in acht te nemen. Voorliggende Gebiedsagenda Grensmaas geeft een invulling aan de opgave uit het

POL Grensmaas en is het startpunt voor het Samenwerkingsverband Beheer Rivierpark Grensmaas.

In de samenwerkingsovereenkomst spreken de overheden in het Grensmaasgebied zich uit om, samen met niet-overheids partners en Vlaamse organisaties, een goede samenhang te bevorderen tussen ecologie, recreatie, hoogwaterveiligheid en sociaal-economische ontwikkeling in het Grensmaasgebied en de daarin gelegen woonkernen.

1.1 **Waarom samenwerking?**

Er zijn veel partijen in het Grensmaasgebied die allen een bijdrage leveren en/of belangen hebben in het gebied dan wel gebruik maken van het gebied. Vaak zijn de verschillende partijen van elkaar afhankelijk. Hieronder volgen een aantal voorbeelden:

- Terreinbeheerders Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer zijn straks de belangrijkste beheerders in het gebied. Zij gaan nauw samenwerken met RWS Limburg die de aanliggende gronden langs de rivier gaat beheren en de Waterleiding Maatschappij Limburg die de gronden in het noorden van het gebied beheert. Daarnaast hebben zij een relatie met het waterschap op het gebied van het beekbeheer en kadebeheer. Voor wat betreft de recreatieve ontsluiting is er een relatie met de provincie, gemeenten, de recreatiesector, recreatieondernemers en het publiek.
- De eindinrichting is van groot belang voor het kunnen realiseren van de doelen van het gebied en heeft ook invloed op mens en natuur. De wijze van oplevering van het terrein na voltooiing van de werkzaamheden door het Consortium Grensmaas B.V. heeft immers gevolgen voor het beheer, met name voor publieksontsluiting en te bereiken efficiency in natuurbeheer. Het Consortium Grensmaas B.V. voert de werkzaamheden in het kader van het Grensmaasproject uit zoals deze zijn vastgelegd in:
 - Uitvoeringsovereenkomst DMW 2005/3763, d.d. 1 juli 2005;
 - Programma van Eisen Grensmaasplan DMW/2005/3687, d.d. 25 juni 2005;
 - Uitvoeringsplan 600-159-r01-jmen, versie 3.2, d.d. 27 juni 2005;
 - De bepalingen uit de door de overheid verleende vergunningen.Het Grensmaasproject levert de infrastructurele werken/voorzieningen welke de basis zijn voor uitwerking van de Gebiedsagenda Grensmaas. Aanvullende werkzaamheden, welke afwijken van de bepalingen uit bovengenoemde contractdocumenten en vergunningen, of de bepalingen te buiten gaan, dienen voor Consortium Grensmaas B.V. kosteloos of op basis van kostenneutraliteit te geschieden en mogen geen invloed hebben op de planning en voortgang van de uitvoering van het Grensmaasproject. Een en ander betekent dat het Consortium Grensmaas zorg draagt voor de initiële inrichting van het gebied waartoe zij contractueel verplicht is, maar dat verdere terreiningrepen t.b.v. toeristisch recreatief medegebruik of een doelmatig beheer buiten de scope van het Consortium vallen. Het consortium is bereid aan optimalisaties bij te dragen onder voorwaarde van kostenneutraliteit en geen beperking van de voortgang. De (toekomstige) beheerders, maar ook de gemeenten en het Consortium

Grensmaas hebben dus belang bij een goede afstemming over inrichting en beheer.

- De Waterleiding Maatschappij Limburg (WML) richt zich primair op de handhaving van de (oever-) grondwaterwinning in Roosteren. WML wil natuurontwikkeling in het waterwingebied nastreven, mits de primaire taak van WML niet in het geding komt.
- De kanoverhuurders zijn afhankelijk van de rivierbeheerder, de terreinbeheerders en de gemeenten voor de toegankelijkheid van het gebied en de aanleg van voorzieningen. Daarnaast is een zekere regulering van de kanovaart nodig vanuit ecologisch belang. Het is daarom belangrijk dat de beheerders en de gebruikers elkaars werelden kennen en nauw samenwerken. Het gestuwde deel van de Grensmaas biedt, binnen de grenzen van de ecologische en landschappelijke draagkracht van het gebied, uitgelezen kansen voor watersport. Samenwerking tussen de diverse belangengroeperingen, (natuur)beheerders en gebruikers is ook hier van groot belang.
- Voor de sportvissers heeft de Grensmaas een grote aantrekkingskracht vanwege de dynamiek van de grote rivier, de vele verschillende visstekken en niet in de laatste plaats de bijzondere visstand. In beginsel mogen alle 430.000 georganiseerde sportvissers in Nederland vissen in de Grensmaas stroomafwaarts vanaf Voulwames. Tevens mogen circa 3000 Belgische sportvissers via een uitwisselingsvergunning in het Nederlandse deel van de Grensmaas vissen. Een omvangrijke en belangrijke gebruikersgroep waarmee terdege rekening dient te worden gehouden bij de herinrichting en het op te stellen gezamenlijk beheer.
- Nederland en België hebben gezamenlijke belangen met betrekking tot bestemming, inrichting, beheer en gebruik van de Grensmaasvallei. Vanaf 1994 wordt er ook aan Vlaamse zijde van de Grensmaas intensief gewerkt aan het natuurontwikkelingskader en werd het project "Levende Grensmaas" uitgetekend. Voor een efficiënt en in elk opzicht verantwoord beheer zijn goede afspraken en een vlotte samenwerking tussen beiden landen onontbeerlijk. In dat verband is de notitie 'Samen werken aan de Gemeenschappelijke Maas' uit 2005 de basis voor de samenwerking.

Een (nieuwe) samenwerking tussen betrokken overheden, natuurorganisaties, terreinbeheerders, Consortium Grensmaas, intermediaire organisaties (zoals het Regionaal Landschap Kempen-Maasland) en de recreatiesector is daarom wenselijk. Een dergelijke samenwerking is ook wenselijk vanuit internationaal oogpunt. Belangrijk is dat niet het belang van elke partij voorop staat maar het gebiedsbelang, want uiteindelijk kan alleen zo de Grensmaas en omliggend gebied op de grens tussen Nederland en Vlaanderen een grote natuurlijke eenheid gaan vormen.

1.2 Wat is het doel van de samenwerking?

Het doel van de samenwerkingsovereenkomst en de Gebiedsagenda Grensmaas is ons voorbereiden op het beheer van een groot, dynamisch, druk bezocht natuurgebied waarin diverse functies zijn verenigd: Het Rivierpark Grensmaas.

Via drie wegen kan dit doel worden bereikt:

- Inzichtelijk maken welke activiteiten (zoals inrichting, beleid of beheer) nodig zijn om de beoogde doelen voor het Grensmaasgebied te bereiken en wanneer en door wie deze activiteiten en bijdragen moeten zijn gerealiseerd.
- Het gemeenschappelijk vastleggen van de ambities en inrichtings- en beheerprincipes voor het gebied door alle relevante partijen en het transparant vastleggen van de eigen verantwoordelijkheden en activiteiten inclusief financiële ambities en verantwoordelijkheden van de verschillende partijen.
- Het creëren van een overlegstructuur voor de komende jaren waarmee partijen inzicht krijgen in de ontwikkelingen die plaatsvinden en zodoende een samenwerkingsband ontstaat.

1.2.1

Vlaams-Nederlandse samenwerking

Om de gebiedsagenda zo doelmatig mogelijk te laten zijn heeft Vlaams-Nederlandse samenwerking veel toegevoegde waarde. Een uitstekende basis voor Vlaams-Nederlandse samenwerking is gegeven in 'Samen werken aan de Gemeenschappelijke Maas' (zie H 2).

Aan Vlaamse zijde van het Maasdal is tevens een samenwerkingsovereenkomst ('Charter voor een grensverleggende Maasvallei') getekend tussen een aantal overheidspartijen in de Maasregio waarin samenwerking wordt nagestreefd op het gebied van (rivier-)natuur en recreatie. In dit charter wordt gesteld dat de Vlaamse en Nederlandse natuurgebieden samen de potentie hebben om een 'internationaal Rivierpark' te worden. Met de uitvoering van deze Gebiedsagenda Grensmaas zal met name op regionaal en lokaal niveau een grensoverschrijdende samenwerking ontstaan bij die thema's waar dat een toegevoegde waarde heeft.

1.3

Over welk gebied gaat het?

De samenwerkingsovereenkomst is een bestuurlijk akkoord met gezamenlijke intenties van alle partijen die bij het gebied betrokken zijn. Het is geen hard juridisch bindend akkoord. De afbakening moet in dit licht worden gezien: we houden een globale en ruime afbakening aan die pragmatisch gebruikt moet worden afhankelijk van nut, noodzaak, behoeftes en mogelijkheden. De geografische begrenzing is als volgt:

Noordzijde	Bij het begin van het Maasplassengebied. Ter hoogte van de kern Maasbracht, waar het Julianakanaal in de Maas uitmondt, dus inclusief de Visvijver.
Zuidzijde	Bij Maastricht.
Oostzijde	De buitengrens van de vergraven en onvergraven natuurgebieden van het Grensmaasproject.
Westzijde	Thalweg van de Maas. Zo kan de gewenste naadloze aansluiting met het project 'Maasvallei, grensverleggend' in Belgisch Limburg worden gerealiseerd.

Bij activiteiten waar er een relatie ligt met het omliggende gebied (ecologische verbindingen, recreatief-toeristische infrastructuur, grensoverschrijdende activiteiten), zal het omliggende gebied uiteraard betrokken worden in de afwegingen.

2 Van beleid naar realiteit

Het bestaande beleidskader voor het beheer van het Grensmaasgebied is het POL Grensmaas. Daarnaast geeft het Programma van Eisen (PvE) bij de Uitvoeringsovereenkomst Grensmaas (2005) een opsomming van randvoorwaarden voor het toekomstige beheer. Het Stimuleringsplan beschrijft de natuur- en bosdoelen voor het Grensmaasgebied. In het Integrale Beheerplan Grensmaas (IBG) staan de wettelijke verplichtingen met betrekking tot het bereiken van de doelstellingen voor het Natura 2000 gebied en het waterlichaam. De notitie 'Samen werken aan de Gemeenschappelijke Maas' geeft afspraken weer die tussen Vlaanderen en Nederland zijn gemaakt voor de Grensmaas. Alle documenten zijn onderliggend aan de Gebiedsagenda Grensmaas en zullen in dit hoofdstuk in het kort beschreven worden.

2.1 Algemeen POL aanwijzingen Grensmaas

Natuurlijke dynamiek van de rivier en de beken in het Grensmaasgebied staat volgens het POL Grensmaas (2005) centraal evenals vrije migratie van grote grazers en fauna door het gebied en de ecologische verbindingzones naar andere gebieden. Recreatief medegebruik wordt toegelaten, voor zover dit past binnen de natuurdoelstelling. Belangrijke richtinggevende tekstdelen uit het POL zijn hieronder vermeldt:

'Het Nederlandse deel van het Rivierpark Grensmaas ontwikkelt zich tot een half-open natuurlandschap dat door natuurlijke begrazing met als wild levende kuddes paarden en runderen en de invloed van de rivier voortdurend van aanzien verandert. Tal van rivierbegeleidende ecotopen ontwikkelen zich op spontane wijze, zoals oobossen, droge en natte bloemrijke graslanden, droge pioniergronden en bloemrijke struwelen.

De natuurlijke ontwikkeling van het ecosysteem prevaleert boven andere functies van het gebied, binnen de randvoorwaarde dat het hoogwaterbeschermingsniveau te allen tijde gehandhaafd dient te worden. Ingrepen in het areaal bos ten behoeve van hoogwaterbescherming dienen zoveel mogelijk aan te sluiten bij de natuurdoelstellingen van het gebied.

Er zijn veel routes voor wandelen en fietsen met natuur- en landschapsbeleving als uitgangspunt (o.a. het Groene Snoer). De stromende rivier biedt specifieke mogelijkheden voor sportvisserij en het uitvoeren van kanotochten over de vrij afstromende grindrivier tot Maaseik. Recreatie mag niet ten koste van de dynamische ecologische processen gaan.'

Er zijn een drietal hoofddoelstellingen voor het Grensmaasproject:

- Beperking van de wateroverlast, gericht op het bereiken van een beschermingsniveau van 1/250 voor de door kades beschermde gebieden, te bereiken in uiterlijk 2017;
- Grootschalige natuurontwikkeling en ecologisch herstel van de rivier, waarbij een nieuw, riviergebonden natuurgebied van minimaal 1000 ha ontstaat;

- De winning van grind zoals vastgelegd in bestuursovereenkomsten (1990 en 1997) tussen Rijk en provincie (Limburg levert voor de nationale behoefte nog de hoeveelheid grind die vrijkomt bij uitvoering van de projecten Grensmaas en Zandmaas/Maasroute en daarna niets meer).

2.2 **Programma van Eisen Grensmaasplan**

Het Programma van Eisen (PvE) geeft een overzicht van de functionele, inhoudelijke en technische eisen waaraan het ontwerp, de uitvoering, de oplevering en de inrichting van het Grensmaasplan volgens de Overheid moet voldoen. Het Grensmaasproject levert de infrastructuur welke de basis is voor uitwerking van de Gebiedsagenda Grensmaas. Het PvE vormt daarmee een toetsingskader voor de voorbereiding en de realisatie van het Grensmaasplan en de wijzigingen op deze documenten. Het contract dient als uitgangspunt voor de uitvoering van de diverse werken. Aanpassingen en toevoegingen op de uitvoering zijn mogelijk zolang ze binnen de kaders van de vergunningen vallen en voor Consortium Grensmaas B.V. kosteloos geschieden.

2.3 **Stimuleringsplan Natuur, Bos en Landschap**

Het Stimuleringsplan beschrijft de natuur- en bosdoelen voor het Grensmaasgebied. De landschapsdoelen worden beschreven voor zover zij betrekking hebben op aanleg en beheer van kleine landschapselementen. Het plan doet tevens dienst als Natuurgebieds- en Beheersgebiedsplan Grensmaas. Dit is een direct gevolg van het rijksbeleid zoals omschreven staat in het Programma Beheer en de daaraan gekoppelde Subsidieregelingen Natuurbeheer en Agrarisch Natuurbeheer.

2.4 **Notitie 'Samen werken aan de Gemeenschappelijke Maas'**

In deze notitie zijn een aantal principes en kansen vastgelegd voor de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland ten aanzien van hoogwaterbescherming en natuurontwikkeling. Van de vijf vastgestelde principes zijn de volgende relevant voor deze gebiedsagenda:

- Er is een gezamenlijk eindbeeld voor Gemeenschappelijke Maas geformuleerd. Dit beeld komt overigens volledig overeen met de principes uit het POL Grensmaas.
- De samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen is gericht op het bereiken van de doelen voor hoogwaterbescherming en de realisatie van het natuurstreefbeeld uit het Grensmaasplan en het Plan Levende Grensmaas.
- Beide oeverstaten doen al het mogelijke de doelstellingen voor hoogwaterbescherming en natuurontwikkeling te realiseren en elkaars plannen waar mogelijk te optimaliseren door samen te werken aan planning en realisatie.

2.5 **Het Integrale beheerplan Grensmaas**

De samenwerkingsovereenkomst inclusief de voorliggende Gebiedsagenda Grensmaas vormen samen met de maatregelen en doelen in het kader van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water (KRW) het Integrale Beheerplan Grensmaas (IBG). De maatregelen vanuit Natura 2000 en de KRW voor het gebied zijn juridisch bindend, waarbij de Gebiedsagenda Grensmaas een aanvullend document is. In het IBG komen het provinciale, nationale en internationale beleid en regelgeving aan bod. Tevens worden de doelen, maatregelen, resultaten en visies voor de Grensmaas en het project Grensmaas beschreven.

3 De Gebiedsagenda Grensmaas als kapstok

In deze Gebiedsagenda Grensmaas zijn de vier onderstaande thema's onderscheiden. Deze thema's geven structuur aan de nadere uitwerking die moet volgen. De vier thema's vormen de kapstok en nadere afspraken die onder de thema's vallen zijn de jassen die er aan worden gehangen. Voortdurend kunnen er nieuwe afspraken gemaakt worden door partijen en zo onderdeel worden gemaakt van de Gebiedsagenda Grensmaas.

Thema A: Natuur- en rivierbeheer tijdens en na het Grensmaasproject

- A1 Tijdelijk beheer tijdens en direct na uitvoering Grensmaasproject
- A2 Definitief beheer en hoogwaterveiligheid
- A3 Inrichting en optimalisatie morfologische condities

Thema B: Natuurkwaliteit

- B1 Aanpak zwerfvuil en verbetering waterkwaliteit
- B2 Aansluitingen natuurstructuur noord-zuid en oost-west
- B3 Optimaliseren kwaliteit van inrichting

Thema C: Recreatie

- C1 Overkoepelend recreatieplan
- C2 Inrichting en uitwerking van Het Groene Snoer
- C3 Ontwikkeling kanovaart en andere vormen van watersport
- C4 Ontwikkeling hengelsport

Thema D: Vermaatschappelijking

- D1 Naar een samenhangend publieksconcept
- D2 Educatie & voorlichting (één boodschap, één format)
- D3 Gebruikersparticipatie (in natuur- en begrazingsbeheer)
- D4 Handboek Grensmaas

In de bijlagen is een verdere uitwerking van de volgende thema's terug te vinden:

- A1 Tijdelijk beheer Concept beheerriichtlijn
- A2 Definitief beheer Concept beheerriichtlijn
- C3 Regulering kanovaart Gedragscode

De concept Beheerriichtlijn en de concept Gedragscode zijn de eerste concrete uitwerkingen van afspraken die zijn gemaakt tijdens de totstandkoming van de Gebiedsagenda Grensmaas. De definitieve uitwerking van deze documenten en de overige afspraken, zijn de verantwoordelijkheid van de desbetreffende trekkers en betrokkenen.

3.1 Thema A: Natuur & rivierbeheer tijdens/na het Grensmaasproject

3.1.1 A1. Tijdelijk beheer tijdens en direct na uitvoering Grensmaasproject (NL)

Toelichting

De kiem voor de uiteindelijke natuurkwaliteit in een nieuw natuurgebied wordt voor een groot deel bij de aanleg van het gebied bepaald. De gecreëerde morfologie (landschapsvormen), de bodemgesteldheid (klei, zand, grind, grondwater) en het beheer tijdens en direct na de aanleg zijn belangrijke parameters die dat natuurresultaat bepalen. Worden er bijvoorbeeld geen grazers ingezet, dan zal al snel dichtbegroeid bosgebied ontstaan dat alleen tegen veel kosten en met veel moeite weer omgezet zal kunnen worden in een meer open landschap (zie ook het project Stroomlijn). Langs de grote rivieren, en dus ook langs de Maas, is een open en halfopen landschap gewenst, zeker op terreinen dicht bij de rivier en de zogenaamde flessenhalzen in het Grensmaasgebied. Een tijdig ingezet beheer gericht op het openhouden van het terrein is dus een noodzaak. Beheer tijdens en direct na werkzaamheden wordt 'tijdelijk beheer' genoemd. Consortium Grensmaas B.V. voert tijdelijk beheer uit in overeenstemming met de beheerplannen die behoren bij de verleende ontgrondingenwet vergunningen zodra gronden op die locatie worden vergraven. Na elke (deel)oplevering van een (deel)locatie gaat het tijdelijk beheer over in definitief beheer. Getracht wordt de (deel)opleveringen zo spoedig mogelijk te laten plaatsvinden zodat overgegaan kan worden op definitief beheer.

Om de fasen van beheer goed op elkaar af te stemmen is het van belang dat het Consortium, de natuurbeheerders, RWS Limburg en andere belanghebbenden nauw met elkaar samenwerken en duidelijk communiceren. Bij het opstellen van een beheerplan(-en) voor het tijdelijke beheer moet al rekening worden gehouden met het eindbeeld/streefbeeld voor het desbetreffende gebied. Omdat uiteindelijk het Rivierpark als één groot gebied gezien wordt is het van belang dat ook het beheer van verschillende deelgebieden in het Rivierpark een eenduidig karakter heeft.

Van belang is dat het beheerplan voor tijdelijk beheer spoedig gereed is voor de gebieden waar als eerste gegraven wordt. Dit beheerplan voor het tijdelijke beheer moet evenals het beheerplan voor het definitieve beheer een integraal karakter hebben en zodoende afgestemd zijn op recreatie, natuur, hoogwaterveiligheid en infrastructuur. Hierbij kunnen de beheerprincipes in het beheerplan van 'Meers' en het Natura 2000 beheerplan Grensmaas als leidraad dienen. Tevens moet in de beheerplannen voor het tijdelijke beheer aangegeven worden wat er gedaan wordt als vegetatie een dusdanige weerstand veroorzaakt dat zij de norm voor hoogwaterveiligheid overschrijdt.

Uitvoering

Om partijen op één lijn te krijgen ten aanzien van (tijdelijk) beheer is een concept Richtlijn *dynamisch rivier- en natuurbeheer Grensmaas* opgesteld (zie bijlage) dat doelen en richtlijnen formuleert. Gelet op de voortgang van het Grensmaasproject is de afronding en vaststelling van een dergelijke richtlijn op korte termijn gewenst. De verantwoordelijkheid voor het tijdelijke beheer ligt bij het Consortium Grensmaas (CG) zoals opgenomen in de vergunningen afgegeven door Provincie Limburg en RWS Limburg. Zodra gronden vergraven worden, zal CG het beheer op

zich nemen in de concrete vorm van jaarlijks maaien. Optimalisatie en afstemming van het tijdelijke beheer op het definitief beheer moet vooral komen vanuit de definitieve beheerders. Betrokkenheid van met name Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer bij het tijdelijke beheer is onmisbaar.

3.1.2 A2. Definitief beheer en hoogwaterveiligheid

Toelichting

In het Vlaams-Nederlandse Grensmaasgebied is de bescherming van de bewoners in het Maasdal tegen overstromingen van groot belang. Het waarborgen van de hoogwaterveiligheid maar ook het beheersen van erosie- en sedimentatieprocessen zal dan ook blijvende aandacht moeten krijgen van zowel de rivierbeheerder als de terreinbeheerders. De afweging tussen natuur- en beschermingsaspecten zal in goed overleg tussen betrokken partijen moeten plaatsvinden. Ingrepen ter beheersing van vegetatie en morfologie zullen zoveel mogelijk binnen de ecologische doelen in het gebied (een dynamisch en natuurlijk riviersysteem) moeten worden uitgevoerd.

De spanning tussen enerzijds vegetatie-ontwikkeling en anderzijds beperking van de opstuwing is niet beperkt tot de Grensmaas; er zijn vele locaties in het Nederlandse riviersysteem waar dit probleem speelt. Het landelijke project Stroomlijn tracht een aantal uitgangspunten te formuleren. Ook in het Grensmaasgebied zal rekening moeten worden gehouden met de uitkomsten van Stroomlijn. Toch zullen er in de Grensmaas (vanwege het unieke karakter van dit grindriviersysteem en de omvang van het gebied) een aantal specifieke afwegingen moeten worden gemaakt in de komende jaren. Binnen deze activiteit wordt ook de problematiek van hoogwatervluchtplaatsen voor dieren aan de orde gesteld.

Het definitieve beheer is een grensoverschrijdende aangelegenheid (vanwege ecologische samenhang en wederzijdse beïnvloeding van de opstuwing) en het is dan ook van belang dat ook Vlaamse partijen actief deelnemen aan het overleg over het definitieve beheer.

Uitvoering

In het kader van deze maatregel is reeds een concept richtlijn opgesteld. Het is aan te bevelen om deze richtlijn in het kader van deze maatregel verder uit te werken, ondermeer op basis van de uitkomsten van het Stroomlijnproject en de plannen voor tijdelijk beheer. Daarna kan het door betrokken partijen vastgesteld worden als leidraad voor een langere periode.

3.1.3 A3. Inrichting en optimalisatie morfologische condities

Toelichting

Doordat de Maas gestuwd is en bij stuwen opgehoopt zand en grind uit de Maas wordt verwijderd, vindt er nauwelijks meer aanvoer van grindfracties plaats. Alleen zeer fijn zand, vermengd met organisch materiaal en slib, passeert nog de stuw van Borgharen. Daarnaast is veel materiaal door grindwinning uit het verleden uit het zomerbed verdwenen. Dit maakt dat de Grensmaas een structureel gebrek aan sediment heeft, met name de fracties van fijn grind en grof zand. Door dit tekort aan sediment worden er door het systeem geen grindruggen en –eilanden gevormd met bijbehorende habitats voor flora en fauna. Om te zorgen dat de (Natura 2000)

natuurwaarden beschermd worden, en de morfologische processen in de Grensmaas gezond en actief worden gehouden, zijn er een aantal maatregelen in het Natura 2000 beheerplan Grensmaas & KRW maatregelenpakket opgenomen.

Uitvoering

Een van de Natura 2000 maatregelen is het opstellen van een richtlijn beddingingrepen, een soort gedragscode bij de uitvoering van werkzaamheden in of langs de bedding. Deze richtlijn zal aangeven aan welke morfologische en ecologische kwaliteitseisen een werk, en de totstandkoming ervan, moet voldoen en welke mitigatiemaatregelen kunnen worden ingezet. Indien niet binnen de kaders van de richtlijn kan worden gewerkt dient de ingreep te worden getoetst conform de natuurbeschermingswet. Rijkswaterstaat als beddingbeheerder zal het initiatief tot het opstellen van deze richtlijn nemen. In het kader van het Grensmaasproject is het gewenst dat overheden zich bij het verlenen van de resterende vergunningen en het beoordelen van plannen zich bewust zijn van de morfologische en ecologische kansen en bedreigingen. Vaak is er binnen de bestaande kaders voldoende ruimte om tot optimalisatie te komen, bijvoorbeeld door het toestaan van reliëfverschillen bij de afwerking van stroomgeulverbredingen (zie ook maatregel B3). Optimalisatiewerkzaamheden, en de kosten daarvan, moeten natuurlijk wel in verhouding staan tot het doel wat ermee gediend wordt, m.a.w. het evenredigheidsbeginsel moet in acht worden genomen. Verder dienen optimalisatiewerkzaamheden voor Consortium Grensmaas B.V. kosteloos of op basis van kostenneutraliteit te geschieden en mogen deze geen invloed hebben op de planning en voortgang van de uitvoering van het Grensmaasproject

3.2 Thema B: Natuurkwaliteit

3.2.1 B1. Aanpak zwerfvuil en verbetering waterkwaliteit

Toelichting

Elk jaar voert de Maas met hoogwater veel zwerfvuil aan. Nadat het water is gezakt, blijven bergen afval achter op de oevers van de Maas en haar zijrivieren. Het POL Grensmaas benadrukt dat grondeigenaren en terreinbeheerders zoals gemeenten, RWS Limburg, natuurorganisaties, agrariërs en particulieren verantwoordelijk zijn voor het opruimen van het zwerfvuil.

Doelstelling POL Grensmaas: *'Het zoveel mogelijk voorkomen en verminderen van grootschalige verspreiding van zwerfvuil door internationaal overleg met België en Frankrijk, voorlichting, educatie, bronnenonderzoek en handhaving.'*

Uitvoering

Er zijn reeds diverse afspraken gemaakt en initiatieven ontplooid rondom de zwerfvuilproblematiek:

- Uit de vergunningen volgt dat uiterlijk twee jaar vóór afloop van de werkzaamheden een beheerplan dient te zijn opgesteld door het Consortium Grensmaas, waarin, onder meer, in de aanpak van zwerfvuil is voorzien. Het Consortium dient overigens de beheersregeling ter goedkeuring aan het college voor te leggen.
- RWS Limburg is als rivierbeheerder formeel niet verantwoordelijk voor het opruimen van zwerfvuil op terreinen van andere eigenaren, pachters en

beheerders, maar wil dit toch ondersteunen. RWS Limburg regelt en betaalt daarom het afvoeren en verwerken van zwerfvuil in het hele winterbed van de Maas (van Eijsden tot Hedel), voor zover dat door hoogwater is aangevoerd. Hiervoor zijn contracten afgesloten met transporteurs uit de regio. Eigenaren en beheerders kunnen het vuil dat zij zelf verzameld hebben, laten afvoeren door te bellen met de vuilwaterwacht. Dit is sinds 2006 vastgelegd in de Richtlijn Zwerfvuil van RWS Limburg.

- RWS Limburg heeft onderzoek verricht naar de mogelijkheden om een vuilvangconstructie bij Borgharen te bouwen, die zwerfvuil kan opvangen vóór het de Grensmaas instroomt. Dit heeft nog niet tot een aanvaardbare oplossing geleid.
- In het project 'Schone Maas' (Bron: www.ark.eu) van Stichting Reinwater en ARK Natuurontwikkeling hebben overheden gezamenlijk de strijd aangeboden met zwerfvuil dat jaarlijks grote delen van de oevers verandert in langgerekte vuilnisbelten. Stichting Reinwater en ARK Natuurontwikkeling streven net als de overige betrokken partijen naar een duurzame oplossing voor dit probleem. Het project 'Schone Maas' omvatte onderzoek, lobby en educatie. Met de presentatie van het door kinderen gebouwde vuilkunstwerk "Het Maasmannetje", is de zwerfvuilproblematiek geagendeerd in de Internationale Maascommissie. De commissie bereidt nu een brochure voor die in de verschillende lidstaten kan worden verspreid en het brede publiek moet oproepen mee te werken aan het voorkómen en opruimen van zwerfvuil langs de beken en rivieren.
- Het project Schone Maas heeft in 2009 een vervolg gekregen in diverse samenwerkingsverbanden in de regio, met steun van SenterNovem.

Deze initiatieven zijn waardevolle stappen in de goede richting maar helaas is het zwerfvuilprobleem er nog niet geheel mee opgelost. Het betreft hier een groot grensoverschrijdend probleem; stroomopwaarts bevinden zich ook bronnen en de effecten zijn zowel in Vlaanderen als in Nederland merkbaar. Onverminderde inzet van betrokken partijen blijft nodig en in elk geval is een gemeenschappelijke Vlaams-Nederlandse aanpak gewenst.

3.2.2

B2. Aansluiting ecologische structuur noord-zuid en oost-west

Toelichting

De focus in het Grensmaasproject is tot nu toe sterk geweest op de realisatie zelf. Er is weinig aandacht geweest voor de aansluiting van het gebied op de omliggende natuurgebieden. Op dit punt zijn er ten eerste een aantal concrete knelpunten op te lossen. Zo moet er rekening worden gehouden met grensoverschrijding van kudde en individuele dieren doordat de Maas in de zomer op een aantal plaatsen doorwaadbaar is.

POL Grensmaas: *'Het realiseren van de Provinciale Ecologische Structuur in het Grensmaasgebied door:*
- *het geven van ruimte aan de natuurlijke dynamiek van de rivier en beken*
- *het realiseren van een aaneengesloten natuurontwikkelingsgebied door uitvoering van alle vergraven en onvergraven natuurontwikkelingsgebieden*
- *het zoveel mogelijk koppelen van het Nederlandse deel van het Rivierpark Grensmaas aan aanliggende bos- en natuur(ontwikkeling)gebieden'*

Verder zijn er een aantal oost-westverbindingen in het Grensmaasproject gepland waar de verdere aansluiting op andere gebieden nog wel enige aandacht moet krijgen. Zo is de aansluiting van het ecoduct over het Julianakanaal op het beneden-Geuldal (Meerssen) nog een punt van aandacht. Het is nodig om de gehele buitengrens om het Grensmaasgebied (in Nederland én Vlaanderen) te onderzoeken op knelpunten en mogelijkheden voor aansluitingen op andere gebieden.

Uitvoering

De aansluiting van het Nederlands-Vlaamse Grensmaasgebied op de omliggende gebieden zal verder gestalte moeten krijgen via de diverse gebiedsprocessen en overlegstructuren. Op het niveau van de Euregio Maas-Rijn gaat het om het verbeteren van de functionaliteit van de Grensmaas, als tussenschakel in de verbinding van Ardennen-Eifel met Hoge Kempen en de gebieden stroomafwaarts van de Grensmaas. Binnen het Grensmaasgebied en direct aansluitend aan het Grensmaasgebied staan vragen centraal zoals: Welke ecologische doelen streven we na met droge verbindingen naar de Hoge Kempen, natte verbindingen met de 'hangende beken' aan de Grensmaas en andere aansluitingen? Welke soorten aansluiting zijn er nodig en welke worden er gerealiseerd? En loopt de aansluiting daadwerkelijk door naar andere natuurgebieden of loopt deze dood op bestaande infrastructuur dan wel bebouwing of landbouwgrond? Kortom, zijn er knelpunten? Vervolgens dienen de verschillende actoren in diverse gebiedsprocessen en projecten de knelpunten agenderen en aanpakken.

POL Grensmaas: *'De kades en het talud van het Julianakanaal vormen een verbindingroute voor planten en dieren (inclusief grote grazers). Ook doen ze dienst als hoogwatervluchtplaats. Om de geïsoleerde positie van het Grensmaasgebied op te heffen, is het streven om zoveel mogelijk van de barrièrewerking van harde infrastructuur weg te nemen, zoals wegen en Julianakanaal. Dit betekent onder meer de aanleg van faunavoorzieningen zoals onderdoorgangen bij wegen. Bij het Julianakanaal wordt voorzien in de aanleg van speciale faunatunnels en een aanpassing van de beekonderdoorgangen.'*

In 2018 zullen er dankzij het Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO) in totaal 208 maatregelen klaar zijn die ervoor zorgen dat verbindingen tussen natuurgebieden in Nederland zijn hersteld, zodat dieren zich weer veilig binnen de natuurgebieden kunnen verplaatsen. Vanuit de Gebiedsagenda Grensmaas kan een meerjaren programmering worden voorgesteld voor de ontsnipperingsopgaven rondom de Grensmaas.

3.2.3 *B3. Optimaliseren kwaliteit van inrichting*

Toelichting

Een van de doelen van het Grensmaasproject is natuurontwikkeling en ecologisch herstel. Ecologische doelen hebben dan ook een volwaardige plaats in het Grensmaasproject. Ook tijdens de huidige uitvoeringsfase is het van belang dat er ecologische begeleiding plaatsvindt. Het is echter niet te voorkomen dat tijdens de uitvoering van het Grensmaasproject plant- en diersoorten worden verstoord. Ecologische begeleiding hoeft zich niet meer te richten op fundamentele project- en ecologische keuzen die ten grondslag hebben gelegen aan het Grensmaasproject. Deze zijn in de planfase afgewogen en moeten niet opnieuw ter discussie komen in de uitvoeringsfase. Ecologische begeleiding moet zich richten op de huidige

uitvoering binnen de gemaakte afspraken en vergunningen. Het gaat m.a.w. om optimalisatie van detailengineering, tijdelijke werken en voorbereidende werken, dus 'uitvoeringsdetails' die in belangrijke mate de uiteindelijke kwaliteit bepalen.

Uitvoering

Het Consortium Grensmaas draagt er zorg voor dat het ecologische aspect ook tijdens de uitvoering de volle aandacht krijgt. De ecologische kwaliteit is voor een belangrijk deel geborgd in het contract en het programma van eisen met het Consortium Grensmaas. Ook een aantal vergunningvoorwaarden dienen de ecologische kwaliteit. Binnen deze kaders en voor zover het uitvoeringsdetails betreffen is het CG bereid in haar eigen geledingen (Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, evt externe experts) de mogelijkheden van ecologische optimalisatie te onderzoeken onder voorwaarde van uitvoerbaarheid en kostenneutraliteit. Daarnaast kan overwogen worden om een ecologisch adviesteam bestaande uit deskundigen van provincie, waterschap, terreinbeheerders en Rijkswaterstaat de vergunningverleners bij te staan inzake ecologische aspecten van detailontwerpen en uitvoeringszaken. Het team komt naar behoefte bijeen en zal adviezen geven zonder dat daarmee de uitvoering of de te doorlopen procedures worden vertraagd.

3.3 Thema C: Recreatie

3.3.1 C1. Overkoepelend recreatieplan

Toelichting

Het Grensmaasgebied is belangrijk voor de recreatie. De belangrijkste vormen van recreatie in het Grensmaasgebied zijn wandelen, fietsen, de kanovaart en, in het noordelijke, gestuwde deel van de Grensmaas ook andere vormen van watersport en de hengelsport. Er is echter wel zorg over mogelijke toename van de recreatiedruk in de toekomst. Daarbij ontstaan er regelmatig nieuwe buitensporten (Nordic Walking, GPS-wandelen, raften) die moeten worden beoordeeld op hun verstoring karakter voor het Grensmaasgebied. De belangrijkste randvoorwaarde voor de recreatie is in elk geval dat de recreatieve druk zal worden afgestemd op de ecologische draagkracht van het gebied. Bovendien moet in het waterwingebied Roosteren de recreatiedruk laag blijven in verband met risico's voor de waterkwaliteit. Er ontbreekt echter de nodige informatie:

- Er is geen goed beeld over waar de ecologische waarden het hoogst (zullen) zijn en minder recreatiedruk gewenst is.
- Er ontbreekt een beeld waar de meeste recreatiedruk te verwachten is.

POL Grensmaas: *'De hoofdlijn van beleid is dat extensief recreatief medegebruik zal worden bevorderd. Hierbij zijn wandelen, fietsen, kanoën en vissen de recreatieve hoofdactiviteiten. Overige, meer grootschalige recreatievormen passen niet in het gebied.'*

Overigens is deze informatie hoogst dynamisch. Als er in een bepaald jaar kwetsbare vogelsoorten gaan broeden op een grindbank, dan is de situatie ten aanzien van de ecologische waarden direct veranderd. Desalniettemin is het (periodiek) in kaart brengen van beide soorten informatie een voorwaarde voor goed beleid. Nieuwe ontwikkelingen moeten overigens getoetst worden aan de

Natuurbeschermingswet. De eindbeheerders hebben een rol in het faciliteren van de extensieve recreatie (POL-Grensmaas). Extensieve recreatie zal geanalyseerd en uitgewerkt dienen te worden in verschillende vormen van natuurgerichte recreatie. Uitgangspunten zullen zijn:

- Niet overal hetzelfde willen faciliteren;
- Redeneren vanuit gebruikers-motiefgroepen: vraaggericht werken
- Combineren met 'unique selling points' van deelgebieden
- Combineren mens & natuur waar mogelijk, scheiden (zoneren) waar nodig

Voor de watergebonden recreatie is het van groot belang dat Vlaanderen en Nederland een gemeenschappelijk beleid ontwikkelen. Het midden van de Maas is immers de grens en het hebben van een verschillend beleid en afwijkend juridisch kader aan weerszijden van de thalweg is uit handhavingsoogpunt volstrekt onwenselijk. Dat geldt in mindere mate overigens ook voor het recreatief beleid op land. Het succes van deze activiteit hangt dus voor een deel af van de grensoverschrijdende aanpak.

Uitvoering

In het kader van de Gebiedsagenda Grensmaas is het aan te bevelen dat er een overkoepelend inrichtingsplan voor de recreatiesector wordt opgesteld. Het vaststellen van een gemeenschappelijke recreatievisie op het Grensmaasgebied is gewenst omdat grote delen van de Grensmaas op de schop gaan en als publieke ruimte opengesteld gaan worden voor natuurgerichte recreatie. Een gemeenschappelijke visie dient de basis te vormen voor concrete acties in de diverse (natuur)gebieden van het toekomstige Rivierpark. Deze visie kan de basis vormen voor:

- beboddingsplannen;
- recreatiezonering en eenduidige regelgeving;
- afspraken met individuele recreatieondernemers en de recreatiesector;
- aanpassingen waar nodig van het recreatieve snoer
- de rol van ontvangstcentra zoals bezoekerscentrum De Wissen

Aspecten die verder aan de orde komen in het inrichtingsplan zijn oa. het opzetten van informatiecentra, educatie en andere faciliteiten voor de recreant. Er is heel veel informatie nodig bij het opzetten van een project met een omvang als de Grensmaas. Een centraal informatie- en coördinatiepunt 'Natuur en recreatie' is op termijn te overwegen. Een dergelijk punt zou de actuele stand van zaken ten aanzien van natuurontwikkelingen en recreatiedruk periodiek in beeld moeten brengen op basis van gegevens van gebruikers en betrokkenen (recreatieondernemers, tellingen bezoekers, natuurdata). Op basis daarvan zou het recreatief gebruik kunnen worden bijgestuurd. Dit om ongewenste ontwikkelingen vroeg te signaleren en mogelijke spanningen tussen verschillende belangen te minimaliseren.

3.3.2

C2. Het Groene Snoer

Toelichting

Wandelend of fietsend kunnen landschap en natuur in het Rivierpark uitstekend worden beleefd. Het zullen ongetwijfeld de meest beoefende recreatie-activiteiten in het Grensmaasgebied zijn. Er zal vanzelf een padenstructuur ontstaan, ondermeer door de graas- en trekactiviteiten van de grote grazers. Tevens is de rivier zelf een

belangrijke leidraad voor tochten door het gebied. Voorzieningen in de vorm van bewegwijzerde (paaltjes)routes, picknickbanken en dergelijke doen afbreuk aan het natuurlijke karakter van het gebied en worden niet aangebracht met uitzondering van het zogenaamde Groene Snoer. Bij hoge uitzondering kunnen voorzieningen worden toegevoegd ter bescherming van de natuurwaarden en in het belang van de natuurgerichte recreatie (bijv. een aanmeerplaats voor kano's).

Het Groene Snoer wordt de doorgaande noord - zuid route voor fietsers en wandelaars door het Rivierpark. Het zal een aantrekkelijk lint langs en door het hele Grensmaasgebied zijn. Voor een deel valt deze samen met bestaande infrastructuur. De route krijgt waar hij nieuw wordt aangelegd een halfverharding en wordt bewegwijzerd. Het Groene Snoer wordt vooral aangelegd voor de recreatieve fietser. Mountainbikers en wielrenners kunnen er gebruik van maken, maar voor hen worden geen speciale voorzieningen aangelegd. Naar verwachting zal het Groene Snoer de grootste aantallen recreanten opvangen. Langs de route liggen rust-ontspannings- en informatiepunten.

Het Groene Snoer is een aantal jaar geleden ontworpen en dit ontwerp is zonder uitvoerige consultatie van de omgeving in de ontwerpen van het Grensmaasproject terecht gekomen. Het is wenselijk om (voordat tot daadwerkelijke realisatie wordt overgegaan) nog eens met de gemeenten en terreinbeheerders naar dit ontwerp te kijken, ondermeer vanuit de ruimtelijke en recreatieve ontwikkelingen in de afgelopen jaren. Een verbeterde ontsluiting van het gebied kan plaatsvinden door het Groene Snoer te koppelen aan ontsluitingen in aangrenzende gebieden; met name in de oost-westverbindingen met het Vlaamse recreatienetwerk langs de Maas.

POL Grensmaas: *'Het gebied op de locatie Borgharen ligt vlak tegen Maastricht aan en kan derhalve een uitloopgebied worden voor bewoners van de westelijke wijken van de stad. Zij kunnen via een fiets- en voetpad over de stuw hun weg door het rivierpark op de rechteroever voortzetten.'*

Uitvoering

De realisatie van het Groene Snoer zal plaatsvinden door Consortium Grensmaas zoals beschreven in de vergunningen. In het Programma van Eisen behorende bij de overeenkomst tussen overheid en Consortium Grensmaas staan eveneens een aantal uitgangspunten en randvoorwaarden. Toch is het wenselijk om het ontwerp te bespreken met gemeenten en terreinbeheerders voordat tot realisatie wordt overgegaan. Naast recreatieve en andere recente ruimtelijke ontwikkelingen, is de veiligheid van de recreant een aandachtspunt. In het bijzonder daar waar het Groene Snoer over doorgaande wegen is geprojecteerd.

3.3.3

C3. Ontwikkeling kanovaart en andere vormen van watersport

Toelichting

Kanoën is een ideale manier om de Grensmaas als levende rivier te beleven. De intensiteit van het kanovaren mag echter de ecologische draagkracht van de rivier en haar oevers niet te boven gaan. In het noordelijk (gestuwde) deel van het gebied is zeilen en gemotoriseerde watersport mogelijk. Ook hier geldt dat deze vormen van watersport niet de (ecologische) draagkracht van het gebied mogen

overschrijden. Overigens is de kwetsbaarheid van dit gebied minder groot als in het ongestuwde deel van de Maas.

Binnen de natuurorganisaties is er zorg dat de ontwikkeling van het kanovaren zal gaan leiden tot verstoring, met name op grindbanken. Picknicken wordt in dat verband als een risico gezien. Naast verstoring is afval een aandachtspunt. Daarnaast is er zorg over in- en uitstapplaatsen. De huidige verhuurders gebruiken nu een beperkt aantal in- en uitstapplaatsen, maar er is zorg over wildgroei. De kanosector doet al het nodige om vervuiling en overlast te beperken. Zij is bereid om in dat verband een gedragscode aan te nemen. Echter, de verhuurders willen van de Nederlandse én Vlaamse overheid dan ook garanties dat nieuwkomers zich eveneens houden aan deze verplichtingen. Het juridisch instrumentarium biedt echter geen eenvoudige aanknopingspunten, zeker niet in grensoverschrijdend verband.

Om te zorgen dat natuurwaarden en de instandhoudingsdoelen van Natura 2000 beschermd worden, maar het gebied toch toegankelijk te houden voor recreatie, zijn een aantal maatregelen opgesteld als onderdeel van het Natura 2000 beheerplan Grensmaas:

- Instellen plafond peddelgerelateerde recreatievaart en hiervoor Grensoverschrijdend instrumentarium ontwikkelen
- Afspreken gedragscode peddelgerelateerde recreatievaart (aanvullend)

In het kader van deze Gebiedsagenda wordt uitvoering gegeven aan bovenstaand beleid. Dit wordt een Vlaams-Nederlandse activiteit.

Uitvoering

Met de kanoverhuurders is reeds gewerkt aan een gedragscode. Belangrijk is het bespreken van deze code met de andere betrokkenen (terreinbeheerders, rivierbeheerders, gemeenten). Daarnaast zal met Vlaamse en Nederlandse overheden (rivierbeheerders, gemeenten) en de natuurbeheerders moeten worden gekeken naar de praktische en juridische mogelijkheden voor de regulering van de kanaarvaart op de Maas. Verder zal ook met de gemeente Maasgouw gekeken worden of er voor de zeil- en gemotoriseerde watersport actuele of toekomstige knelpunten zijn ten aanzien van draagkracht van het gebied. Maar ook zal er gekeken worden of er ook recreatief-toeristische kansen gemist worden ten aanzien van watersport.

3.3.4

C4. Ontwikkeling hengelsport

Toelichting

De 'nieuwe' Grensmaas biedt uitstekende mogelijkheden voor de hengelsport. Studies hebben uitgewezen dat de omstandigheden voor stroomminnende soorten verbeteren en de omstandigheden voor soorten van stilstaand en langzaam stromend water niet verslechteren. Het gebied is voor hengelaars overal vrij toegankelijk. Het vliegvisserij, een actieve vorm van de sportvisserij die normaal gesproken alleen in het buitenland kon worden beoefend, zal ook in de Grensmaas mogelijk zijn. Dit is een unieke omstandigheid in Nederlands enige natuurlijke, vrij afstromende grindrivier. Door de rivierverruiming zullen sommige van de huidige stekken niet meer met hetzelfde gemak (of gemotoriseerd) kunnen worden bereikt. Op andere plaatsen blijft de situatie echter ongewijzigd. Door het grotere of minder

grote gemak waarmee een visstek kan worden bereikt ontstaat vanzelf een zonerings.

De georganiseerde sportvissers vervullen de rollen van visstandbeheerder zowel als recreant op en langs de Grensmaas. In de rol van beheerder richt de sportvisserij zich op realisering en instandhouding van de beoogde ecologische doelen voor de Grensmaas en vervult hierbij een ondersteunende rol t.o.v. die van de integrale waterbeheerder. Aan deze zijde van de grens vormen de Hengelsportfederatie Limburg en de vereniging Visstandverbetering Maas tezamen de VBC Grensmaas en houden nauw contact met Vlaamse en Waalse federaties en verenigingen over relevante ontwikkelingen, ook stroomopwaarts op de Maas.

Uitvoering

Naast de wettelijke visserijregels, bestaat er in de sportvisserij reeds een gedragscode met 'spelregels' op het gebied van omgang met vis, gebruik van lood en leefnet en zijn er specifieke codes opgesteld door de Karperstudiegroep Nederland. Nagegaan moet worden in hoeverre deze gedragscodes bijdragen aan de instandhoudingsdoelstellingen.

Daarnaast is er een Visstandbeheer- en Sportvisserijgebruiksplan Grensmaas (2001) voor de Grensmaas als kader waarbinnen deze sportvisserij moet plaatsvinden. Diverse maatregelen zijn daarin beschreven ter verbetering van de visstand. Het plan is van 2001 en behoeft op onderdelen een herziening, mede in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen. De uitvoering van het Grensmaasproject en de Natura 2000 aanwijzing zijn zaken die in een nieuwe versie betrokken moeten worden. De documenten zoals beschreven in hoofdstuk 2 vormen het kader waarbinnen het herziene plan moet passen.

Beide activiteiten liggen in elkaars verlengde en moeten integraal uitgevoerd worden in grensoverschrijdend verband.

3.4 Thema D Vermaatschappelijk

3.4.1 D1. Naar een samenhangend publieksconcept

Toelichting

Het Regionaal Landschap Kempen-Maasland en Toerisme Limburg (Vlaanderen) is al lange tijd actief met het ontwikkelen van recreatief-toeristische voorzieningen. Dit is een succesvol concept gebleken waardoor wandel- en fietsrecreatie aan de Vlaamse zijde goed ontwikkeld is. De ontwikkelingen aan Nederlandse zijde blijven achter. Een dergelijke gemeenschappelijke aanpak zou dan ook aan Nederlandse zijde tot goede resultaten kunnen leiden. Resultaten die ten goede komen aan de lokale economie en de versterking van de woonkernen in het Grensmaasgebied.

Uitvoering

Hier wordt aanbevolen om aansluiting te zoeken bij de opdracht van de provincie Belgisch Limburg aan het Regionaal Landschap Kempen en Maasland en Toerisme Limburg om te komen tot een Corporate Identity voor de Maasvallei. Een grensoverschrijdende aanpak heeft grote toeristisch-recreatieve meerwaarde ten opzichte van een zuiver Nederlandse of Vlaamse aanpak.

3.4.2 *D2. Sensibilisering*

Toelichting

Natuurorganisaties krijgen meer en meer te maken met een (kritische) omgeving. Door de toename van het areaal natuur komen veel natuurterreinen in de buurt van de burger te liggen. Voor deze terreinen gelden andere rechten en plichten (honden aanlijnen) die niet altijd tot brede waardering leiden. Het is daarom verstandig om in gesprek te gaan met de omgeving en de hoofdlijnen en uitgangspunten van het gebiedsbeheer eenduidig en helder te formuleren naar omwonenden en bezoekers. De verschillende eindbeheerders moeten hier een gemeenschappelijke 'tone of voice' hanteren. De aandacht voor de eigen terreinen binnen het gebied, voor de eigen organisaties en voor een eigen huisstijl in presentatie en bebording krijgt de ruimte, maar mag niet ten koste mag gaan van de eenheid die het Vlaams-Nederlands rivierpark is en de hierbij gestelde gemeenschappelijke doelen.

Uitvoering

Terreinbeherende organisaties moeten gemeenschappelijk in gesprek gaan met de omgeving (gebruikers, bewonersorganisaties) en hun beleid op basis daarvan onderling afstemmen.

3.4.3 *D3. Gebruikersparticipatie (in natuur- en begrazingsbeheer)*

Toelichting

Er is veel discussie geweest over het inzetten van derden bij het beheer van het Grensmaasgebied door bestaande grondeigenaren en/of agrariërs. Zo zou vee ingeschaard kunnen worden. In het Grensmaasgebied is dit tot nu toe niet als een haalbare optie beschouwd, gelet op het type natuur dat gerealiseerd wordt, maar ook omdat het gebied een groot, aaneengesloten terrein wordt, ook grensoverschrijdend. Vee zou daarmee kunnen verdwijnen. Het is van belang dat de eindbeheerders onderling regelmatig ervaringen en mogelijkheden uitwisselen en afspraken maken over de rol van externen in het beheer.

D4. Interne en externe communicatie

Toelichting

Handboek Grensmaas:

De eindbeheerders stellen een gemeenschappelijk document op (Handboek Grensmaas) voor intern gebruik en gericht op afstemming met externe partners.

Dit handboek omvat onder meer:

- draaiboek crisiscommunicatie: (incidenten met grote grazers; verdrinkingen, uitzonderlijke hoogwatersituaties, milieucalamiteiten, botulisme, ...)
- overzicht eigenaren/beheerders; hun taken en verantwoordelijkheden met een adressenlijst
- overzicht gedragscodes, beleidslijnen, protocollen; bijvoorbeeld t.a.v. ganzen, hoogwatervuil, etc.
- successen delen (een nieuwe soort in een deelgebied is een winst voor het hele gebied en alle betrokkenen)
- extern: nader vast te stellen (Bijvoorbeeld gemeenschappelijke website; deels een doorvertaling van het handboek)

Bijlage A Beleidskader

Het bestaande beleidskader voor het beheer van de Grensmaas ingrepen is het POL Grensmaas (hoofdstuk 6, beheer). Daarnaast geeft het Programma van Eisen (PvE) bij de Uitvoeringsovereenkomst Grensmaas (2005) een opsomming van randvoorwaarden voor het toekomstige beheer. In het Integrale Beheerplan Grensmaas (IBG) staan de wettelijke verplichtingen met betrekking tot het bereiken van de doelstellingen voor het Natura 2000 gebied en het KRW waterlichaam. Alle drie documenten zijn onderliggend aan de Gebiedsagenda en zullen in dit hoofdstuk in het kort beschreven worden.

A.1 **Algemeen POL aanwijzingen voor beleid in relatie tot beheer**

Natuurlijke dynamiek van de rivier en de beken in het Grensmaasgebied staat volgens het POL centraal evenals vrije migratie van grote grazers en fauna door het gebied en de ecologische verbindingzones naar andere gebieden. Recreatief medegebruik wordt toegelaten, voor zover dit past binnen de natuurdoelstelling. Enkele richting gevende tekstdelen uit het POL zijn hieronder vermeldt:

'Het Nederlandse deel van het Rivierpark Grensmaas ontwikkelt zich tot een half-open natuurlandschap dat door natuurlijke begrazing met als wild levende kuddes paarden en runderen en de invloed van de rivier voortdurend van aanzien verandert. Tal van rivierbegeleidende ecotopen ontwikkelen zich op spontane wijze, zoals oobossen, droge en natte bloemrijke graslanden, droge pioniergronden en bloemrijke struwelen. De benedenlopen van een aantal beken en hun mondingen krijgen een veel natuurlijker karakter. De kaden en het talud van het Julianakanaal vormen een verbindingroute voor planten en dieren (inclusief grote grazers). Ook doen ze dienst als hoogwatervluchtplaats.

De natuurlijke ontwikkeling van het ecosysteem prevaleert boven andere functies van het bos, binnen de randvoorwaarde van het hoogwaterbeschermingsniveau dat te allen tijde gehandhaafd dient te worden. Ingrepen in het areaal bos ten behoeve van hoogwaterbescherming dienen zoveel mogelijk aan te sluiten bij de natuurdoelstellingen van het gebied.

Er zijn veel routes voor wandelen en fietsen met natuur- en landschapsbeleving als uitgangspunt (o.a. het Groene Snoer). De stromende rivier biedt specifieke mogelijkheden voor sportvisserij en het uitvoeren van kanotochten over de vrij afstromende grindrivier tot Maaseik.' Recreatie mag niet ten koste van de dynamische ecologische processen gaan. Kunstmatige aanpassingen van de rivier ten behoeve van specifieke recreatievormen zijn ongewenst; Er mag geen overlast worden veroorzaakt, bijvoorbeeld door recreatievormen met mechanische of motorische geluidsoverlast. Deze moeten zo veel mogelijk beperkt worden.'

Overige aspecten die worden behandeld en zijn vastgelegd in het POL zijn:

- Aanleg hoogwatervrije gebieden
- Omgaan met zwerfvuil
- Omgaan met grondwater (kwel)
- Toerisme en recreatie

In het POL wordt vervolgens per locatie een toekomstbeeld voor de natuur geschetst. Na uitvoering van het Grensmaasproject zal naar verwachting 300 hectare natuurlijk bos kunnen ontstaan. De aanleg van nevengeulen en weerdverlaging draagt bij aan de hoogwaterbescherming wat een belangrijke randvoorwaarde is.

A.2 Specifiek POL-beleid over beheer

In het POL is een apart hoofdstuk opgenomen dat richting geeft aan het beheer (hoofdstuk 6). Belangrijk algemeen principe is dat een zo hoog mogelijke graad van zelfregulatie centraal staat, echter met de voorwaarde van blijvende beperking van wateroverlast. Concreet worden processen als erosie en sedimentatie toegelaten omdat dit sleutelprocessen zijn in een natuurlijke rivier. Rijkswaterstaat brengt door monitoring hydraulische knelpunten in beeld waarna de gebiedsbeheerder preventieve ingrepen zal uitvoeren in nauw overleg met de rivierbeheerder. De verschillende maatregelen worden zorgvuldig afgewogen en hoeven niet noodzakelijk op de knelpunten zelf worden uitgevoerd.

Monitoring van geometrische, hydraulische en ecologische veranderingen is daarbij van groot belang en wordt gezamenlijk in overleg tussen beleids- en beheerverantwoordelijke organisaties tot stand gebracht. Mocht er onverhoopt toch een te hoge waterstand ontstaan en zijn vanuit veiligheidsoverwegingen ingrepen noodzakelijk dan kan het verwijderen van vegetatie en/of sediment uitgevoerd worden, waarbij duidelijke randvoorwaarden en taakverdelingen zijn opgesteld.

Er wordt alleen bij hoge uitzondering ingegrepen in plant- en dierpopulaties. Er zal geen jacht plaatsvinden (met uitzondering van calamiteitsituaties). Uitzetacties ter beïnvloeding van bijvoorbeeld de visstand zijn ongewenst. Een uitzondering hierop zijn de grote grazers. Begrazing door grote grazers (Konikpaard en Gallowayrund) is belangrijk vanwege hun vormende en selecterende effect op de vegetatie en het landschap. Ook wordt hiermee de bosvorming beheerst, hetgeen van groot belang is vanwege de gewenste waterstanden. Mede met in achtneming van de grazers moet versnippering of compartimentering worden vermeden. De vele kades van het Rivierpark Grensmaas kunnen dienst doen als hoogwatervluchtplaats

In het gebied worden zo min mogelijk sturende zaken voor recreatie gerealiseerd (paden, borden, prullenbakken, etc.) om het gebied zo natuurlijk mogelijk te laten. Goede communicatie en betrokkenheid naar de omwonenden en de recreant moeten draagvlak creëren voor verantwoord toerisme en een tevreden omwonende.

A.3 Programma van Eisen Grensmaasplan in relatie tot beheer

Het Programma van Eisen (PvE) geeft een overzicht van de functionele, inhoudelijke en technische eisen waaraan het ontwerp, de uitvoering, de oplevering en de inrichting van het Grensmaasplan volgens de Overheid moet voldoen. Het PvE vormt daarmee een toetsingskader voor de voorbereiding en de realisatie van het Grensmaasplan alsmede voor het Uitvoeringsplan en de wijzigingen op deze documenten.

Het PvE is gebaseerd op drietal hoofddoelstellingen voor het Grensmaasproject:

- Minimalisering van wateroverlast met een beschermingsniveau van 1/250 voor de door kades beschermde gebieden (realisatie uiterlijk 2017)

- grootschalige natuurontwikkeling en ecologisch herstel van de rivier waarbij een nieuw riviergebonden natuurgebied van minimaal 1000 ha ontstaat (te bereiken uiterlijk 2018)
- winning van 35 miljoen ton grind voor nationaal behoefte met een afbouwstrategie (te bereiken uiterlijk 2022)

Alle bovengenoemde hoofddoelstellingen hebben direct of indirect grote invloed op het beheer van het Grensmaasgebied. Tevens belangrijk is te vermelden dat de Provincie Limburg in 2001 enkele duidelijke randvoorwaarden heeft opgesteld die zijn meegenomen in het PvE. Deze randvoorwaarden zijn over het algemeen vooral van toepassing op de werkzaamheden die plaats vinden bij de uitvoering van de grindwinning, echter enkele randvoorwaarden zijn van toepassing op het beheer.

A.3.1 *Natuurlijke dynamiek en zelfregulatie*

Evenals in het POL staat ook in het PvE een streefbeeld geschetst (pagina 11) waarin de natuurlijke dynamiek van de rivier centraal staat en de Maas op een zo natuurlijke mogelijke manier haar functies kan vervullen. Het toelaten en stimuleren van rivierkundige en ecologische processen en een zo hoog mogelijke graad van zelfregulatie staan in het gebied centraal. Door stroomgeulverbreding en weerdverlaging heeft de rivier de ruimte om eilanden, zand- en grindbanken en nevengeulen te vormen. Door rivierverruiming treden erosie- en sedimentatieprocessen op, waardoor verschillende rivierecotopen ontstaan die elkaar in ruimte en tijd afwisselen. De beeklopen in dit gebied maken volledig onderdeel uit van dit systeem. Zij fungeren als belangrijke intrekgebieden voor migrerende en stroomminnende vissoorten en als uitwisselingsgebied voor diverse beek- en rivierorganismen. In rivierkundig opzicht is sprake van een beheersbare situatie, waarin bestaande bebouwing en infrastructurele voorzieningen geen gevaar lopen door directe erosie of ondermijning. Het gebied is opengesteld voor het publiek en heeft een grote recreatieve aantrekkelijkheid.

A.3.2 *Toetsingsinstrumentarium*

Het PvE bevat een Toetsingsinstrumentarium om te bepalen of uitvoeringswijze alsmede het Grensmaasplan voldoen aan het PvE. Hierin zijn verschillende thema's behandeld waarvan enkele gerelateerd zijn aan beheer van het Grensmaasgebied. Specifiek voor het toetsen van het vereiste beschermingsniveau is de situatie van 1995 gekozen als referentiesituatie. In totaal is het Grensmaasplan opgedeeld in 11 locaties. Aan de hand van situatietekeningen en dwarsprofielen is voor elke locatie in het PvE beschreven en geïllustreerd hoe de ingrepen moeten worden uitgevoerd. Omdat hierbij wordt weergegeven waar de precieze rivierverruiming, dekgrondbergingen, het onvergraven natuurgebied en de overige (permanente) werken komen betreft het waardevolle en belangrijke informatie voor het opstellen van de tijdelijke en definitieve beheerplannen voor de desbetreffende beheergebieden.

A.3.3 *Randvoorwaarden PvE en beheer*

Naast de rivierverruimende werken en andere ingrepen die in het kader van de Ontwerp Eisen worden uitgevoerd, zijn ook maatregelen en voorzieningen nodig voor het natuurbeheer en het gebruik van het gebied door bewoners en bezoekers. In het PvE staan tabellen met functionele eisen waarvan belangrijke aandachtspunten betreffende het beheer in het Grensmaasgebied. De meeste

randvoorwaarden, of eisen zoals in het PvE worden genoemd, komen voort uit het streefbeeld. De tabellen zijn opgedeeld in de volgende vier categorieën:

- Ontwerpeisen
- Rivierkundige maatregelen
- Uitvoeringseisen
- Opleveringseisen

Voor een gedetailleerde lijst van eisen wordt verzocht het PvE te raadplegen.

A.4 Stimuleringsplan

Het uitgangspunt voor het beheer van het Rivierpark Grensmaas is de duurzame ontwikkeling en instandhouding van een zo natuurlijk mogelijke grindrivier. Centraal staan het toelaten en stimuleren van rivierkundige en ecologische processen en een zo hoog mogelijke graad van zelfregulatie. Hierbij gelden uiteraard de voorwaarden die gesteld worden vanwege beperking van de wateroverlast en bescherming van de infrastructuur. Voor de ontwikkeling van het Rivierpark is het van belang dat er sprake is van eenvormig beheer in een groot aaneengesloten rivierlandschap. De gestelde natuurdoelen kunnen enkel worden bereikt met behulp van natuurlijke begrazing. Uit voorbeeldprojecten elders is gebleken dat natuurorganisaties de vereiste kennis en ervaring in huis hebben betreffende de inzet van grote grazers. Zeker in relatie met het rivierbeheer, is het ecologisch en financieel het beste om het beheer in het Rivierpark te laten uitvoeren door natuurorganisaties.

- Ten aanzien van het rivierbeheer geldt dat het winter- en zomerbed zodanig worden beheerd dat het beschermingsniveau tegen hoogwater wordt gerealiseerd en gehandhaafd. Dit betekent dat Rijkswaterstaat in voorkomende gevallen aangeeft dat er hydraulische compensatie (verwijderen van sediment of begroeiing) nodig is.
- Een ander belangrijk uitgangspunt voor het rivierbeheer is dat de afvoer zodanig wordt gereguleerd dat een zo natuurlijk mogelijk verloop van de waterstanden wordt gerealiseerd.
- Bij het beheer van het Grensmaasgebied wordt het principe van natuurlijke begrazing toegepast. De aanwezigheid van als wild levende kuddes paarden en runderen is een belangrijke natuurlijke factor in het ecosysteem van een rivierdal.
- Een grote aaneengesloten beheerseenheid bevordert de zelfregulatie van het ecosysteem en de in- en externe migratiemogelijkheden. Tevens worden betere kansen geboden aan soorten die afhankelijk zijn van grote arealen en aan plant- en diersoorten om gezonde populaties op te bouwen.

A.5 Notitie 'Samen werken aan de Gemeenschappelijke Maas'

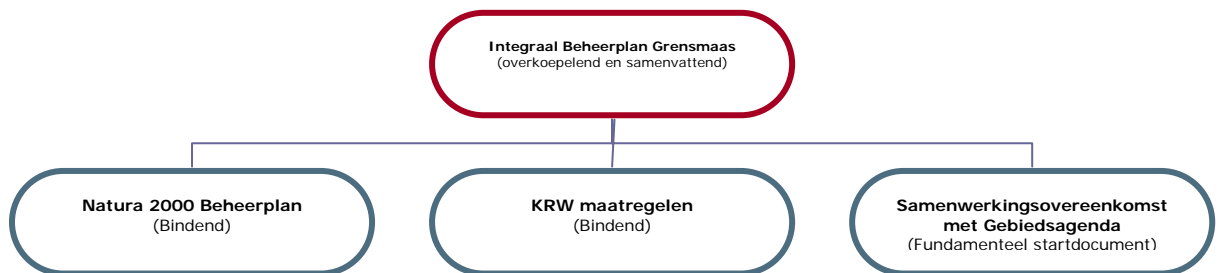
In deze notitie zijn een aantal principes en kansen vastgesteld voor de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland ten aanzien van hoogwaterbescherming en natuurontwikkeling. De complete notitie is onderdeel van de bijlagen. Van de vijf vastgestelde principes zijn de volgende relevant voor deze gebiedsagenda:

- Er is een gezamenlijk eindbeeld voor Gemeenschappelijke Maas geformuleerd. Dit beeld komt overigens volledig overeen met de principes uit het POL Grensmaas.

- De samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen is gericht op het bereiken van de doelen voor hoogwaterbescherming en de realisatie van het natuurstreefbeeld uit het Grensmaasplan en het Plan Levende Grensmaas.
- Beide oeverstaten doen al het mogelijke de doelstellingen voor hoogwaterbescherming en natuurontwikkeling te realiseren en elkaars plannen waar mogelijk te optimaliseren door samen te werken aan planning en realisatie.

A.6 Het Integrale beheerplan Grensmaas

De voorliggende Gebiedsagenda vormt samen met de maatregelen en doelen in het kader van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water (KRW) de basis voor het Integrale Beheerplan Grensmaas. De doelen en maatregelen van Natura 2000 en de KRW voor het gebied zullen elkaar beïnvloeden, waarbij de Gebiedsagenda een aanvullend document is. In het IBG komen het provinciale, nationale en internationale beleid en regelgeving aan bod. Tevens worden de doelen, maatregelen, resultaten en visies voor de Grensmaas en het project Grensmaas beschreven.

A.6.1 *Natura 2000*

De Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden worden in Nederland gecombineerd als Natura 2000 gebieden aangewezen. De Vogel- en Habitatrichtlijn zijn twee Europese richtlijnen op grond waarvan de biodiversiteit in de Europese Unie beschermd wordt. Het aangewezen Natura 2000 gebied voor de Grensmaas omvat alleen het Nederlandse deel van de bedding van de Grensmaas en enkele deelgebiedjes van de natuurontwikkelingsgebieden Koningssteen en de Brand. Veel van de Natura 2000 doelen zijn afhankelijk van de watercondities in een Natura 2000 gebied. De Instandhoudingsdoelen voor de Natura 2000 gebieden zijn voorafgaand aan het opstellen van de Beheerplannen vastgesteld. Bij het aanwijzen van Natura 2000 gebieden wordt het volgende vastgelegd:

- de precieze begrenzing van een gebied
- voor welke soorten en/of habitattypen het is aangewezen en
- welke doelstellingen er voor deze soorten en/of habitattypen gelden

A.6.2 *KRW*

De Europese Kaderrichtlijn Water moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater in Europa in 2015 op orde is. Bij de uitvoering van de KRW spelen verschillende internationale, nationale en regionale partijen een rol. Het uitgangspunt van de KRW is de stroomgebiedsbenadering. De grote watersystemen

vormen internationale stroomgebiedsdistricten, hieronder valt ook het stroomgebiedsdistrict Maas. Belangrijk voor het stroomgebied van de Maas zijn de 'KRW-stroomgebiedsbeheerplannen'. In deze beheerplannen staan afspraken over de te behalen kwantitatieve en kwalitatieve waterdoelen en hoe deze doelen worden bereikt.

Voor het waterlichaam Grensmaas geldt dat het Goed Ecologisch Potentieel (GEP) in 2015 gerealiseerd moet zijn, dat is afgeleid van het Maximaal Ecologisch Potentieel. De verwachting is dat met uitvoering van het Grensmaasproject een aantal hydromorfologische verbeteringen gaan optreden, die leiden tot het verbeteren van de ecologische toestand van het water. Daarnaast worden enkele oevertrajecten natuurlijk ingericht en worden enkele beekmondingen op een natuurlijke wijze hersteld.

A.6.3

Maatregelenpakket

Aan het eind van het IBG staan enkele maatregelen pakketten beschreven die kunnen bijdragen aan de doelen van Natura 2000 en KRW. In tabelvorm wordt aangegeven voor diverse aspecten (Habitattypen, Soorten en KRW) hoe de verschillende maatregelen pakketten een bijdrage kunnen leveren.

Bijlage B Richtlijn dynamisch rivier- en natuurbeheer Grensmaas

In het project 'Integraal Beheerplan Grensmaas'¹, en meer in het bijzonder de samenwerkingsovereenkomst met bijbehorende Gebiedsagenda, is afgesproken dat er een uitwerking gemaakt zal worden voor de onderwerpen 'dynamisch rivierbeheer' en 'tijdelijk beheer'. Dynamisch rivier- en natuurbeheer houdt in dat natuur in het rivierbed van de Maas zodanig zal worden beheerd dat er enerzijds sprake zal zijn van een veilige situatie, maar tegelijkertijd ook zo veel mogelijk ruimte zal ontstaan voor spontane en dynamische natuur. Tijdelijk natuurbeheer betreft het beheer dat tijdens en direct na uitvoering van het Grensmaasproject moet worden uitgevoerd om te voorkomen dat ongewenste en ongecontroleerde bosontwikkeling zal ontstaan op natuurterreinen. Dit zo veel mogelijk in de geest van het definitieve beheer.

In het Natura 2000 beheerplan is het opstellen van een Richtlijn dynamisch rivier- en natuurbeheer Grensmaas als maatregel opgenomen. Het is te beschouwen als een gedragscode voor het verantwoord uitvoeren van 'ruwheidsbeheer' in relatie tot de bescherming van het N2000 habitat alluviaal bos (H91E0). Deze Richtlijn dient als zodanig. Deze Richtlijn is primair een serie procesafspraken die partijen overeenkomen. Naast deze procesafspraken zal er echter ook kort ingegaan worden op een aantal inhoudelijke aspecten van dynamisch riviernatuurbeheer.

Voorliggend document is de Richtlijn voor dynamisch riviernatuurbeheer. Deze Richtlijn sluit nauw aan bij het project 'Stroomlijn' maar is enigszins aangepast aan de specifieke Grensmaas situatie. Met de specifieke Grensmaas situatie wordt bedoeld het dynamische karakter van het gebied, de grote omvang van het gebied, de status van het gebied als Natura 2000 gebied en het gegeven dat het gebied tot na 2020 grootschalig wordt heringericht.

B.1 Partijen dynamisch riviernatuurbeheer

De belangrijkste partijen bij dynamisch riviernatuurbeheer zijn:

Rivierbeheerders:

- Rijkswaterstaat Limburg. RWS is verantwoordelijk voor de hoogwaterveiligheid en beschikt hiervoor over het WBR instrumentarium. Hiertoe behoren vergunningverlening en handhaving. Tevens is Rijkswaterstaat privaatrechtelijk eigenaar en dus verantwoordelijk beheerder voor de rivier en de oevers (de stroomgeulverbredingen) en het nabijgelegen Julianakanaal;
- NV De Scheepvaart (Vlaanderen). NV De Scheepvaart is rivierbeheerder aan de Vlaamse zijde van de Maas. De Vlaamse en Nederlandse rivierbeheerders mogen alleen ingrepen met waterstandeffecten uitvoeren of toestaan na instemming van de andere rivierbeheerder.

¹ Integraal Beheerplan Grensmaas, uitgevoerd door een combinatie van CSO, Ameco en Bureau Drift in opdracht van Rijkswaterstaat Limburg (2007-2009)

Natuurbeheerders:

- De terreinbeheerders Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Deze natuurorganisaties zullen gaandeweg het Grensmaasproject aanzienlijke terreinen langs de Maas in beheer krijgen. Bos- en struweelontwikkeling is ondermeer op deze terreinen te verwachten en daarmee is er een potentieel opstuwingsprobleem aan de orde. Ook de oevers en de stroomgeulverbredingen (eigendommen RWS) zullen in onderhoud worden gegeven aan de NB-organisaties.

Overige partijen:

- Waterleiding Maatschappij Limburg. Rond de oever- en grondwaterwinning Roosteren heeft de WML een aantal terreinen in beheer, 'Roosteren De Rug'.
- Waterschap Roer en Overmaas. Uitvoering van het beleid, vergunningverlening en beheer van de beken en de kades in het gebied is een verantwoordelijkheid van het Waterschap Roer en Overmaas.
- Consortium Grensmaas. Is uitvoerder van het Grensmaasproject en ondermeer verantwoordelijk voor het tijdelijk beheer. Tevens dient het consortium uiterlijk twee jaar voor eindoplevering van een locatie een definitief beheerplan op te leveren.
- Provincie Limburg is verantwoordelijk voor vergunningverlening in het kader van de Natuurbeschermingswet

Bovenstaande belanghebbenden worden hierna aangeduid als 'partijen'.

B.2 Procesbeginselen van dynamisch riviernatuurbeheer

Bij het dynamisch riviernatuurbeheer wordt uitgegaan van de volgende beginselen:

- Wederzijdse informatieplicht: partijen informeren elkaar tijdig en adequaat over belangrijke aangelegenheden betreffende dynamisch rivierbeheer. Tijdig informeren is informeren in een stadium waarin overleg en eventuele aanpassingen in een ingreep nog mogelijk zijn. Adequaat houdt in dat de informatie op de juiste wijze en met relevante gegevens wordt aangeleverd.
- Zorgvuldige besluitvorming: partijen nemen geen onomkeerbare besluiten die belangen van andere partijen raken voordat deze andere partijen in de gelegenheid zijn gesteld om te reageren.
- Wederzijdse erkenning van belangen: partijen erkennen elkaars belangen en doelstellingen. Natuurbeheerders erkennen dat hoogwaterveiligheid rond de rivier een onomstreden belang is en dat natuurontwikkeling alleen daarbinnen kan plaatsvinden.
- Rijkswaterstaat erkent dat ingrijpen in de natuurontwikkeling zoveel mogelijk moet plaatsvinden binnen de natuurdoelstellingen van het Grensmaasgebied, met inachtneming van de natuurwetgeving en met besef van de maatschappelijke betekenis van de natuur.

B.3 Rollen en taken

Partijen hebben de volgende rollen en taken:

- Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor vergunningverlening en handhaving binnen de kaders die de Wet Beheer Rijkswaterstaatswerken stelt. Per 2010 gaat de WBR op in de Waterwet. Daarnaast zal RWS zorgdragen voor de monitoring van de ruwheid langs de Maas (ruwheid

- samenhangend met begroeiing en morfologische ontwikkelingen) en het berekenen van hydraulische effecten van ontwikkelingen in het terrein.
- Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer zijn verantwoordelijk voor natuurontwikkeling binnen de verschillende beleidskaders (POL, Stimuleringsplan, KRW, N2000, WBR/Waterwet). Zij zijn in dat verband ook verantwoordelijk voor een natuurontwikkeling die past binnen de veiligheidsdoelstellingen rond de Maas.
 - Waterleidingmaatschappij Limburg (WML) is verantwoordelijk voor de openbare drinkwatervoorziening en in die hoedanigheid beheerder van (haar eigendommen in) het waterwingebied ten westen van Roosteren. Ook voor de WML geldt het hierboven genoemde beleidskader.
 - NV De Scheepvaart is verantwoordelijk voor een tijdige uitwisseling van gegevens die relevant zijn voor een verantwoord gemeenschappelijk rivierbeheer (in het kader van een 'goed nabuurschap', maar ook in het kader van de Europese verplichtingen ten aanzien van rivierbeheer en natuurbeheer zoals ondermeer vastgelegd in de Habitatrictlijn, de Kaderrichtlijn Water en de Hoogwaterrichtlijn).
 - Consortium Grensmaas is uitvoerder van het Grensmaasproject en ondermeer verantwoordelijk voor het tijdelijk beheer en het opstellen van de eind-beheerplannen.
 - Provincie Limburg is verantwoordelijk voor vergunningverlening in het kader van de Natuurbeschermingswet.

B.4 Protocol

- Rijkswaterstaat zal tenminste zesjaarlijks een monitoring uitvoeren naar de hydraulische effecten van de begroeiing en de morfologische ontwikkelingen. De termijn van monitoring zal worden afgestemd met de afspraken die in het kader van Stroomlijn worden gemaakt.
- Rijkswaterstaat rapporteert hierover naar de andere partijen. In de rapportage geeft Rijkswaterstaat aan waar hydraulische knelpunten zijn of op korte termijn worden verwacht, de mate waarin beheersing gewenst is en de urgentie. Rijkswaterstaat organiseert een overleg waarin de rapportage wordt besproken.
- Op basis van de rapportage en het overleg tussen partijen stellen de verantwoordelijke terreinbeheerders (de beheerders van de terreinen waar een probleem is ontstaan) binnen 6 maanden een beheervoorstel op waarbij Rijkswaterstaat partijen kosteloos faciliteert in het doorrekenen van de hydraulische effecten. Het beheervoorstel is gebaseerd op hieronder beschreven uitvoeringsrichtlijnen.
- Na indiening van het beheervoorstel en bespreking van dit voorstel tussen partijen, neemt Rijkswaterstaat uiterlijk binnen 2 maanden een besluit over dit voorstel. Partijen zetten zich in om te komen tot een gemeenschappelijk gedragen besluit.
- Na het besluit van Rijkswaterstaat en het toezenden van dit besluit aan partijen, worden de beheermaatregelen zo vroeg als mogelijk en voor eigen rekening door de verantwoordelijke terreinbeheerders uitgevoerd. De verantwoordelijke terreinbeheerder is de eigenaar van de grond.
- Uitvoerende partijen informeren andere partijen over aanstaande uitvoering van de maatregelen en na afronding van de werkzaamheden. De informatie is tijdig en adequaat.

Onvoorzien:

- Partijen zullen zoveel mogelijk in goed overleg oplossingen zoeken voor onvoorziene situaties daarbij de beginselen van dit protocol in achtnemend. De adviesgroep kan hierbij adviesdiensten verlenen.

B.5 Uitvoeringsrichtlijnen

In de voorgaande paragraaf zijn een aantal procesafspraken gemaakt voor de uitvoering van de toekomstige natuurgebieden langs de Grensmaas. Naast procesafspraken moet ook inhoudelijk richting gegeven worden aan toekomstige handhaving van hoogwaternormen in de dynamische natuurgebieden langs de Grensmaas. Met andere woorden: welk type maatregelen zal precies worden genomen als er overschrijding van de hoogwaternormen dreigt.

B.5.1 *Ecologische beginselen*²

- Partijen zullen in de benadering van dynamisch rivierbeheer/cyclisch beheer de volgende beginselen hanteren:
- Ingrepen ter handhaving van het hydraulisch beschermingsniveau zullen zoveel mogelijk volgens de principes van "cyclisch beheer" worden uitgevoerd (zoals beschreven in het handboek Cyclisch Beheer, Peters e.a., 2006).

² Peters, B. E. Kater & G. Geerling, 2006. Handboek Cyclisch Beheer. Radboud Universiteit Nijmegen. Studie i.s.m. Staatsbosbeheer, Stichting Ark en Rijkswaterstaat.

- Er wordt aangesloten bij de doelstellingen van het POL Grensmaas en het Stimuleringsplan Natuur, Bos & Landschap.
- Dit betekent dat met het uitvoeren van ingrepen de natuurlijke uitwisseling van oude en jonge successiestadia wordt nagebootst, waarbij min of meer natuurlijke pioniersituaties achterblijven.
- Gelet op de aard van de Grensmaas zal steeds geprobeerd worden een nieuwe uitgangssituatie van grind of grof zand achter te laten en niet van klei of zware leem. Dit is gunstig voor de ecologische ontwikkeling, maar leidt ook tot een beduidend minder snelle herontwikkeling van oobos na de ingreep.
- Met de ingrepen zal steeds geprobeerd worden niet alleen een "standstill" van bestaande natuurwaarden te realiseren, maar een verbetering van de ecologische kansrijkdom als geheel (bijvoorbeeld door het terugbrengen van open grind op hogere plekken in het rivierdal, voor de vestiging van stroomdalplanten en bijzondere dagvlinders).
- Met ingrepen zal niet alleen geprobeerd worden een goede herstart voor natuur te creëren, maar zal ook de werking van morfologische processen gestimuleerd worden. Door een uitgekiende inrichting kunnen namelijk grindsedimentatie en erosie op gang gebracht worden.
- Er wordt per saldo geen grind uit het systeem onttrokken; bij verplaatsing van grind heeft verplaatsing in bovenstroomse richting de voorkeur.
- Het enkel verwijderen van oobos is ecologisch doorgaans onvoldoende. Hiermee wordt immers geen pioniersstadium (grindbanken, zandig hoogwaterterrein) teruggebracht, maar wordt enkel bos omgezet in grasland of ruigte.
- Het werken met grof materiaal en breuksteen zal zoveel mogelijk vermeden worden en het karakter van een natuurlijke, stromende grindrivier zal steeds worden gerespecteerd.
- Terreinen die van meet af aan kaal moeten blijven worden (extensief) meebegraasd, maar de eerste jaren ook gemaaid. De vegetatie zal zich hierdoor sluiten waardoor opslag wordt geweerd. Dergelijke grazige delen worden dan vanzelf interessanter voor paarden en runderen waardoor het open karakter waarschijnlijk vanzelf blijft behouden en bijmaaien dus niet meer nodig is.

Belangrijke principes zijn verder:

- Niet beteugelen van rivierdynamische en morfologische processen maar in beginsel juist toestaan en stimuleren onder voorwaarde van een (hoogwater)veilige situatie
- Ingrijpen in de bodem en/of de begroeiing wordt in beginsel zoveel mogelijk vermeden
- Begrazing in zo groot mogelijke eenheden; compartimentering wordt tot een minimum beperkt, behoudens onvermijdelijke tijdelijke situaties
- Direct starten met begrazingsbeheer, zo mogelijk al gelijktijdig met de grondwerken
- Indien vegetaties te ruig worden en te veel stromingsweerstand veroorzaken dient, aanvullend op het basis-begrazingsbeheer, aanvullend te worden gemaaid of gekapt volgens de principes van cyclisch beheer

B.5.2 Concrete uitwerking

Langs natuurlijke grindrivieren komen ecotopen altijd in een bepaalde verhouding voor. Zo zijn er lage delen met natte grindbanken en ondiep water, maar ook voldoende hoge, droge ecotopen met bijzondere stroomdalvegetaties, grindpioniers, hardhoutoibos en droge zoomvegetaties.

Gelet op de specifieke situatie van de Grensmaas en het gekozen inrichtingsplan voor de Grensmaas zijn in de toekomst bepaalde ecotopen en habitats relatief ondermaats en anderen juist bovenmaats te verwachten. Ook zullen sommige ecotopen na uitvoering van het project langzaam verdwijnen door spontane successie en overgaan in andere successiestadia. Veel van deze ecotopen zijn niet terug te brengen zonder actief ingrijpen, omdat de rivier niet meer actief kan meanderen.

Zeldzame, ondermaats aanwezige habitats zijn vooral relatief hoge, droge grindbiotopen, droge grindgraslanden en zandruggen (MER-2003, Beheerplan Grensmaas N2000). Dit zijn tegelijkertijd ook de meest soortenrijke onderdelen van de grindrivier met veruit de hoogste natuurwaarden.

Overmaats aanwezig habitats zijn o.a. ondiep rivierbed, lage grindbanken, vochtige ruigtes en zachthout-oibos. De zone waarin deze ecotopen/fysiotopen kunnen voorkomen (m.n. de stroomgeulverbredingen) is in het inrichtingsplan relatief goed vertegenwoordigd of zelfs oververtegenwoordigd (o.a. Itteren).

Gelet op het ontbreken van natuurlijke verjonging (meandering) en overdimensionering van bepaalde ecotopen en fysiotopen moet in het kader van dynamisch rivierbeheer vooral ingezet worden op de bevoordeling van de zeldzame ecotopen: droge grind en zandmilieus tussen de 500 en 1200 m³/s lijn.

Ondermaats aanwezige ecotopen/fysiotopen *	Evenwichtig aanwezige ecotopen/fysiotopen	Overmaats aanwezig ecotopen/fysiotopen **
Droge, hooggelegen grindbanken (tussen 500-1200 m ³ /s)	Droge leemgraslanden	Diep zomerbed
Droge grindgraslanden	Hardhoutoibos	Ondiep rivierbed
Zandige ruggen of zomerdroge hoogwatergeulen (type Roosteren)		Lage grindbanken (0-400 m ³ /s lijn)
Zandige kwelsituaties		Zachthout-oibos
		Vochtige ruigtes en graslanden

* Na te streven ecotopen/fysiotopen door dynamisch rivierbeheer/cyclisch beheer langs de Grensmaas

- Droge grindmilieus en zandbodems zijn zeldzaam, maar het zijn tegelijkertijd met afstand de meest soortenrijke en karakteristieke milieus langs de Grensmaas. Geprobeerd moet worden deze milieus te bevoordelen met dynamisch rivierbeheer/cyclisch beheer.

**** Overmaats aanwezige biotopen: niet nastrevenswaardig**

- Vochtige, kleiige dekgrondafwerkingen zijn niet alleen minder karakteristiek voor een grinddrivier maar groeien ook sneller vol met oobos.
- Lage, frequent overstroomde grindbanken zijn in het Grensmaasproject overmaats aanwezig door de aanleg van relatief grote, laag afgewerkte stroomgeulverbredingen.

B.5.3 *Maatregelen*

Ecologisch optimale maatregelen (A-maatregelen)

A-maatregelen zijn maatregelen die mits goed uitgevoerd een optimaal samengaan van natuurrendement en hydraulisch rendement kunnen bewerkstelligen. Ze zetten vooral in op het terugbrengen van de hiervoor genoemde zeldzame ecotopen. Het terugbrengen van bijzondere ecotopen/fysiotopen is onder meer mogelijk door de volgende maatregelen:

- Aanleg van een hoogwatergeul of door verwijderen van de kleilaag in de onvergraven natuurterreinen. Hierbij wordt de dekgrond tot op het grind weg gegraven en blijft het grind onvergraven aan de oppervlakte liggen (voorbeeld erosiegeul Kerkeweerd).
- Het afpellen van hoge dekgrondbergingen en onvergraven natuurterreinen (met maximaal enkele decimeters) (zoals op Roosteren en Kerkeweerd);
- Het verwijderen van oobos op een droge grindrug, waarbij het grind weer bloot komt te liggen. Eventuele kleiafzettingen worden verwijderd, grind en grof zand blijven liggen. Het roeren van dergelijke grindbanken is geen bezwaar en komt overeen met wat de rivier van nature met grindafzettingen doet.
- Het verplaatsen van afzettingen in de stroomgeulverbredingen. Hierbij wordt slib uit het systeem verwijderd, maar worden zand en grindafzettingen elders in het gebied of in het zomerbed afgezet, in nieuwe, relatief hoge grind/zandruggen.
- Het verwijderen van slib/kleiafzettingen tot op het grind uit stroomgeulverbredingen en weerdverlagingen.

Ecologisch sub-optimale maatregelen (B-maatregelen)

Bij onvoldoende mogelijkheden voor een ecologisch optimale ingreep, moet teruggevallen worden op ingrepen die vooral hydraulisch geïnspireerd zijn (B-maatregelen):

- Het verwijderen van oobos zonder het achterlaten van een nieuwe uitgangssituatie op grof zand of grind (de laag van klei, leem of fijn zand wordt niet meeverwijderd);
- Het verwijderen van spontane grindafzettingen (hoge grindbanken in binnenbochten bijvoorbeeld). Dit is ecologisch al snel een negatieve ingreep, maar kan gemitigeerd worden door het grind elders in het terrein (bij voorkeur stroomopwaarts, te deponeren).

B.5.4 *Relatie met natuurregelgeving*

Ingrepen zullen nog steeds op hun ecologische effecten moeten worden gecontroleerd door het bevoegd gezag voor de Natuurbeschermingswet, in casu de Provincie Limburg. Ingrepen die conform deze Richtlijn tot stand komen zijn in principe vergunbaar.

B.5.5 *Een zorgvuldige afweging in drie stappen³*

Als de hydraulische weerstand moet worden teruggebracht dient de vraag zich aan welke oplossing moet worden gekozen om het doorstroomprofiel te verruimen. Onderstaand stappenplan geeft de beheerder richtlijnen voor het maken van de juiste keuze voor de uit te voeren maatregel(en) zoals hierboven beschreven. Het

³ Uit: concept Beheerplan Proefproject Meers

uitgangspunt is om die methode te hanteren die de natuur zo min mogelijk schade berokkent en die aansluit bij de natuurlijke processen die een vrij afstromende grindrivier kenmerken. Om het principe van cyclisch beheer te kunnen toepassen dienen een aantal stappen te worden doorlopen.

Stap 1: Inventariseren van de mogelijkheden om de hydraulische weerstand te verminderen.

Er kunnen meerdere mogelijkheden zijn om het gewenste resultaat te bereiken. Het is van belang deze in kaart te brengen om de voor- en nadelen van de verschillende opties onderling te kunnen beoordelen. Ook hiervoor is WAQUA een hulpmiddel. Er zijn methodes ter beschikking om een teveel aan hydraulische weerstand op te lossen, namelijk:

- sedimentafzettingen verwijderen
- begroeiing terugzetten
- kades verleggen
- maaiveld verlagen
- geulen graven
- een *tijdelijke* hoogwateronveilige situatie accepteren

De keuze staat in principe vrij om het knelpunt zèlf aan te pakken of elders (normaal gesproken iets benedenstrooms) profielverruiming te realiseren waardoor de waterstand ter hoogte van het knelpunt daalt. Dit compenseren kan op verschillende locaties binnen het Grensmaasproject plaatsvinden, waarbij de mogelijkheden tot compenseren groter worden naarmate het natuurgebied groter is.

Stap 2: Maatregel selecteren die de beoogde waterstandsdeling realiseert en de ecologische schade beperkt.

Deze keuze is het moeilijkst. Om de juiste methode op de juiste plaats te kiezen wordt de volgende standaardprocedure doorlopen waarbij de principes van cyclisch beheer in acht worden genomen.

- het hydraulisch effect van de verschillende mogelijkheden beoordelen. De oplossing met de grootste hydraulische effectiviteit ligt het meest voor de hand. Echter, het is niet altijd zo dat de effectiefste oplossing ook vanuit natuur-, maatschappelijk-, kosten- en duurzaamheidsoogpunt het meest gewenst is.

- het duurzame effect van de maatregel beoordelen. Jong bos heeft veel hydraulische weerstand en zal dus ook relatief vaak de oorzaak zijn van ontoelaatbare waterstandsverhoging. Het rendement van het kappen van jong bos is zeer kortdurend omdat jong bos een enorme herstelkracht heeft. Hoewel jong oobos gemiddeld genomen niet bijster soortenrijk is, is het vanuit natuuroogpunt ook niet altijd gewenst om het jonge bos te kappen omdat de successie dan bruusk onderbroken wordt.

- de zeldzaamheid van landschapselementen beoordelen. Het opruimen van één grote grindbank kan hydraulisch erg effectief zijn en ook wel passen in het principe van cyclisch beheer, maar toch ongewenst zijn omdat het de enige goed ontwikkelde grindbank is in de wijde omtrek. Als er in de omgeving

grote oppervlaktes zachthout-oobos aanwezig zijn is het wellicht beter om een stuk bos te kappen.

- het successiestadium beoordelen.

In natuurlijke omstandigheden worden oude successiestadia op een goed moment teruggeworpen naar jonge. Dit natuurlijke gegeven kan het best worden gerespecteerd en zo nodig nagebootst. In de praktijk betekent dit dat het verstandiger kan zijn om oud oobos te kappen dan jong oobos. Het effect van de maatregel is dan ook duurzamer aangezien jong bos of struweel dat wordt gekapt een enorme herstelsnelheid heeft. Bedenking hierbij is wel dat er meer maatschappelijke weerstand zal kunnen rijzen bij het voornemen om oud bos te kappen. Een zorgvuldige afweging is dus nodig.

- Natuurlijke mechanismen als voorbeeld nemen.

De erosieve kracht is dicht bij de rivier het grootst. Hier zal van nature ook het gemakkelijkst en het vaakst een teveel aan ruwheid worden weggevaagd. Dit mechanisme kan, indien spontane 'schooning' uitblijft het best worden geïmiteerd.

Als met een dergelijke bril het landschap wordt geanalyseerd wordt een verantwoorde keuze gemaakt voor de te bereiken capaciteitsvergroting. Er kan ook gekozen worden voor een combinatie van maatregelen. Vanzelfsprekend speelt ook het kostenaspect een rol.

Stap 3: Methode verwijdering vegetatie / grindbank

Als er een bepaalde maatregel is gekozen dient de laatste vraag zich aan, namelijk hoe verwijder ik dat stuk bos of hoe verwijder ik die grindbank? Het verhogen van de graasdruk is slechts heel beperkt mogelijk omdat anders het jaarrond principe gevaar loopt en ecologische schade aan met name de flora en de insectenfauna ontstaat. Bovendien is zwaarder begrazen weinig effectief waar het gaat om terugdringen van reeds ontwikkeld bos. Voor het terugzetten van bos rest dus eigenlijk maar één effectief middel: kappen. De mens speelt als het ware even Bever maar gaat zeer gericht en doeltreffend te werk. Aandachtspunt is het onbegrip dat bij de bevolking kan ontstaan. Middels goede voorlichting en actief betrekken van de bevolking bij deze klus ('zaagdagen') kan eventueel onbegrip omslaan in enthousiasme.

In de incidentele gevallen dat substraat uit een hydraulisch knelpunt moet worden verwijderd wordt dit materiaal vervoerd en gelost op een stroomopwaartse plek langs de rivier waar volop overcapaciteit is. Verkoop van het product is niet aan de orde. De reden voor het 'recyclen' van het toutvenant is dat de aanvoer van 'vers' grind in de Grensmaas kleiner is dan de afvoer van 'oud' grind uit de Grensmaas. Met andere woorden er gaat meer materiaal uit dan er in komt waardoor de voorraad op een goed moment uitgeput raakt. Deze situatie is onder andere veroorzaakt door veranderingen in het bovenstroomse deel van de Maas zoals de aanleg van stuwpanden, het uitdiepen van de bodem en het vastleggen van de oevers. Hierdoor is de aanvoer van sediment ten opzichte van de natuurlijke situatie sterk verminderd. Door weggebaggerd materiaal bovenstrooms in het systeem te brengen wordt de rivier van nieuw basismateriaal voorzien. Voor slib geldt dit niet. Als slib moet worden verwijderd wordt dit afgevoerd naar buiten het gebied. Met de kosten die hiermee zijn gemoeid zal rekening moeten worden gehouden.

Bijlage C Gedragscode voor kanoverenigingen en verhuurders van kano's, raften en andere pleziervaartuigen op de ongestuwde Grensmaas

De Grensmaas is een unieke rivier en natuurgebied. Gebruik van deze rivier zal dan ook met respect voor natuur en landschap moeten plaatsvinden. Dat geldt ook voor het recreatief medegebruik, zoals kanoën en raften. De Grensmaas leent zich goed voor deze activiteiten; in een kano of op een raft kan de riviernatuur goed worden beleefd en in principe is de natuur robuust genoeg om deze vormen van recreatie aan te kunnen. Toch is voorzichtigheid geboden.

Té intensief gebruik, met name in broed- en paaiseizoenen, kan schade aan het natuurgebied aanrichten. Gebruikers van dit gebied moeten zich hiervan bewust zijn en hiernaar handelen. In de afgelopen tijd hebben de kanoverhuurbedrijven in het gebied aangegeven dat zij dit erkennen en bereid zijn om het zorgvuldig handelen vast te leggen in een gedragscode. Daarmee wil de sector een signaal afgeven dat zij zelf verantwoordelijkheid wenst te nemen voor een zorgvuldig omgaan met de Maas.

In het Natura 2000 beheerplan voor de Grensmaas is de maatregel opgenomen dat er een gedragscode voor de kanovaart zal worden opgesteld. Dit met het oog op de bescherming van de vissoorten, de Bever, de Gaffellibel en de habitats Vegetaties van Laaglandrivieren (H3260) en Oevervegetaties (H3270) waarvoor de Grensmaas is aangewezen. Deze gedragscode voorziet in die maatregel. Los van deze zwaar beschermde soorten en habitats is er natuurlijk ook nog andere kwetsbare natuur die zoveel mogelijk moet worden ontzien (broedende vogels etc.)

De ondertekenaars van deze gedragscode (3 kanoverhuurbedrijven, de kanovereniging Naviculare, de terreinbeheerders, Provincie Limburg en Rijkswaterstaat Limburg) onderschrijven dat:

- kanoën, raften of andere vormen van niet-gemotoriseerd recreatief gebruik van de rivier passen in de doelstellingen voor de Grensmaas (natuur met recreatief medegebruik);
- dit gebruik gebonden is aan zorgvuldig omgaan met natuur en landschap en dat partijen zich aan de voorliggende gedragscode houden.

C.1 Inzet van betrokken partijen

Provincie Limburg

De provincie Limburg is het bevoegd gezag voor de natuurbeschermingswet. Zij is verantwoordelijk voor de vergunningverlening en de naleving- en handhaving van vergunningvoorwaarden.

Rijkswaterstaat Limburg

Als rivierbeheerder zal Rijkswaterstaat Limburg zich mede inzetten om de kanosector te reguleren. Het doel van de regulering is 1) het realiseren van een plafond aan het aantal kano's, rafts en andere niet-gemotoriseerde vaartuigen gebaseerd op het huidig aantal (jaar 2008) vaartuigen en 2) waar mogelijk het ondersteunen van een brede invoering van de gedragscode, bijvoorbeeld bij niet-

ondertekenaars. Rijkswaterstaat Limburg zal streven naar bindende grensoverschrijdende afspraken over deze regulering met alle betrokken Nederlandse en Vlaamse overheden binnen 2 jaar na ondertekening van deze code.

Terreinbeheerders

De terreinbeheerders nemen het initiatief om in samenspraak met de kanoverhuurders het recreatief medegebruik van de Grensmaas in te passen bij het natuurbeheer van de Grensmaas ten einde deze vorm van sportbeoefening als vorm van natuurgerichte recreatie duurzaam in te bedden. Uitgangspunt daarbij is een pragmatische, oplossingsgerichte instelling die niet alleen recht doet aan de natuurbelangen, maar ook aan de verhuursector.

Kanoverhuurders en kanovereniging

De verhuurders en de vereniging onderkennen de waarde van de Grensmaas als natuurgebied en zullen hun (bedrijfsmatige) activiteiten in lijn met de doelen van dit gebied uitvoeren.

C.2 Gedragscode kanoverhuurbedrijven en kanovereniging Naviculare

- De bedrijven en de vereniging zien af van het ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten die op gespannen voet staan met de (ecologische) doelen voor het Grensmaasgebied. Dit betreft bijvoorbeeld vormen van gemotoriseerde recreatie, grootschalige evenementen of activiteiten met veel lawaai en verstoring.
- De bedrijven en de vereniging stimuleren zorgvuldig gedrag bij huurders en leden ten aanzien van natuur, landschap en veilig recreatief gebruik (onweer, zwemvesten, etc.) en zien hier op toe.
- Zorgvuldig gedrag door huurders en leden houdt in:
 - Houd rekening met mederecreanten
 - Pas op uw veiligheid bij veerponten
 - Gebruik de steigers en aangewezen picknickplaatsen
 - Ruim afval op
 - Bewaar de rust in het gebied
 - Mijd de kanten en de grindbanken en -eilandenHuurders en leden worden geïnstrueerd en geïnformeerd over deze aspecten van zorgvuldig gedrag. Hierbij is de tekst hieronder een leidraad voor folders en websites.
- De bedrijven en de vereniging nemen jaarlijks deel aan het overleg dat door Rijkswaterstaat en de terreinbeheerders wordt georganiseerd en delen kennis en ervaringen.

C.3 Gedragsregels voor kanoërs op de Grensmaas

De kano- en raftroutes lopen voor een groot deel door een waardevol natuurgebied. Je bent te gast in de natuur en er wordt verwacht dat je je aan een aantal afspraken houdt. De natuur dient met respect behandeld te worden. Op deze manier wordt je eigen veiligheid en die van de natuur verzekerd.

Mijd de kanten en grindeilanden en -banken

Aan de kanten van de rivier de Grensmaas komen zeldzame water- en oeverplanten voor die zomin mogelijk betreden moeten worden. Tevens gebruiken vissen de randen van de Grensmaas als paaigebied. Randen en inhammen kunnen ondiep zijn en dus gevaarlijk. Blijf varen in de diepere gedeelten van de rivier! In het midden

van de rivier en de buitenbochten stroomt de rivier doorgaans het snelst en is het als kanoer ook spannender en leuker om te kanoën/raften. Ook grindeilanden en –banken worden zo min mogelijk betreden.

Bewaar de rust in het gebied

Vermijdt onnodige verstoring van dieren, met name in broed- en paaigebieden tijdens de betreffende seizoenen. Maak geen lawaai door radio's en ander geluidsapparatuur en geschreeuw.

Ruim afval op

Neem je afval mee. Afvalzakken worden bij de kano/raft geleverd. Hierin kun je je afval deponeren. Aan het einde van de vaart kun je de afvalzak achterlaten in de kano/raft; deze wordt netjes opgeruimd. Houd het water en de oever schoon! Aan het einde van de route staan tevens afvalbakken waarin je je afval kunt gooien.

Gebruik de steigers en aangewezen picknickplaatsen

Stap alleen uit aan een steiger of meer aan bij de aangewezen picknickplaatsen. Neem al je spullen en afval mee wanneer je de picknickplaats verlaat.

Pas op uw veiligheid bij veerponten

Op diverse plaatsen steken veerponten de Grensmaas over. Blijf voor je eigen veiligheid erop attent dat je aan de goede kant van de Grensmaas blijft varen.

Houd rekening met mederecreanten

Tijdens de tocht zul je andere kanoërs en rafters tegenkomen. Houd genoeg afstand en geef elkaar de ruimte. Tevens zul je hier en daar vissers langs de kant zien. Respecteer hun rust en vaar er op ruime afstand voorbij. Meld ongewenste zaken aan de verhuurder.